

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ / KOMBINOVANÉ STUDIUM

2015–2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pavla Pillerová

Zájmové vzdělávání seniorů

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce:

Prof. PhDr. Miloslav Kodým, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR / COMBINED (PART TIME) STUDIES

2015-2016

BACHELOR THESIS

Pavla Pillerová

Leisure education of seniors

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Prof. PhDr. Miloslav Kodým, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 21. 2.2016

Pavla Pillerová

Poděkování

Děkuji Prof. PhDr. Miloslavu Kodýmovi, CSc. za vedení mé bakalářské práce, za jeho cenné rady a připomínky, které mi v průběhu psaní této práce poskytoval.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou vzdělávání seniorů se zaměřením na zájmové vzdělávání. Je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části je popsána problematika současného vzdělávání jako cílové skupiny. Vysvětluje cíle, formy a funkce vzdělávání této věkové populace s ohledem na jejich možnosti. Nahlíží na postavení seniorů ve společnosti v době minulé, současné a představuje možnosti vzdělávání seniorů.

Praktická část obsahuje popis kvantitativního průzkumu pomocí dotazníkové metody, s cílem zjistit současný pohled a zájem seniorské populace o další vzdělávání ve městě Sušice. Výsledky dotazníku jsou zpracovány do grafů.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že v Sušici je pro většinu seniorů nabídka forem zájmového vzdělávání dostačující a uspokojivá. Největší informovanost o těchto aktivitách dostávají od svých přátel a členů rodiny. Převážná část seniorů má neustále zájem získávat nové informace a vzdělávat se i v pozdějším věku.

V závěru bakalářské práce je autorkou práce doporučeno zlepšení informovanosti v oblasti zájmového vzdělávání seniorů v Sušici.

Klíčová slova

Aktivita, aktivní stáří, dotazníkové šetření, kluby seniorů, stárnutí, stáří, senior, univerzita třetího věku, vzdělávání

Annotation

The thesis deals with the problem of elderly people education namely interest education. It is divided into two parts – theoretical and practical. In the theoretical part is described with the problem of contemporary education of older people as a target group. It explains the objectives, forms and functions of education of this age population with regard to their capabilities and availability. Looks at the status of seniors in society in the past, the present and shows the opportunities of education.

The practical part of this research is to find out the current view and interest for further educations of the seniors population in city Sušice. The results of the research are graphically analysed.

The questionnaire survey shows that the offer of education by means of interests in the town of Sušice is satisfactory for most of seniors. They get the best knowledge about these activities from their friends and members of family. Most seniors are interested in getting new information and being educated even at an advanced age.

In conclusion the thesis is based on an analysis of training opportunities seniors currently in the field of education seniors in Sušice.

Keywords

Activity, active ageing, questionnaire research, seniors clubs, senescence, old age, senior, University of the Third age, education

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	11
1.1 Gerontologie a geriatric, stárnutí a stáří.....	11
1.1.1 Gerontologie, geriatric a jejich rozdělení.....	11
1.1.2 Stárnutí, stáří a jeho věkové klasifikace.....	13
1.1.3 Projevy stáří.....	15
1.2 Senior.....	17
1.3 Edukační vědy.....	20
2 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ.....	23
2.1 Celoživotní učení a vzdělávání.....	23
2.2 Příklady vzdělávání seniorů.....	25
2.2.1 Univerzita třetího věku.....	26
2.2.2 Akademie třetího věku.....	27
2.2.3 Univerzita volného času.....	27
2.2.4 Sdružení život 90.....	28
3 ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ.....	29
3.1 Charakteristiky zájmového vzdělávání.....	30
3.2 Cíle a funkce zájmového vzdělávání.....	33
3.3 Formy a metody zájmového vzdělávání.....	35
3.4 Typy zájmového vzdělávání.....	37
3.5 Pracovníci v oblasti zájmového vzdělávání.....	40
3.6 Historický vývoj zájmového vzdělávání v ČR.....	41
PRAKTICKÁ ČÁST.....	44
4 POPIS VÝZKUMU.....	44
4.1 Cíl a výzkumný záměr.....	44
4.2 Metodika šetření.....	45
4.3 Město Sušice a jeho vzdělávací aktivity.....	48
4.4 Vyhodnocení dotazníkového šetření.....	51
4.5 Shrnutí výsledků.....	66

ZÁVĚR	70
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	72
SEZNAM ZKRATEK	76
SEZNAM GRAFŮ	77
SEZNAM PŘÍLOH.....	78

ÚVOD

Každý z nás se zúčastní období demografického stárnutí, což dokládá projekce obyvatelstva České republiky zpracované Českým statistickým úřadem roku 2003. Kromě jiného se zde upozorňuje na růst relativního zastoupení osob věku nad 65 let. Podle uvedené projekce se do roku 2050 staneme svědky zdvojnásobení počtu obyvatel již zmíněné věkové hranice nad 65 let. Tímto se ukazuje, že problematika stárnutí populace má stále zásadnější vliv na celkovou společnost, například dochází k nárůstu tlaku na veřejné rozpočty, penzijní systémy, poskytování sociálních dávek a péče o seniory. Stáří je často spojováno s nemocemi a senioři se mohou cítit vyloučení ze společnosti.

Díky měnícím se sociálním podmínkám je nezbytná podpora a aktivní zapojení seniorů do společnosti, aby jejich průběh stárnutí probíhal důstojně, v bezpečí a mohli se nadále podílet na životě společnosti jako plnohodnotní občané. Zvýšením kvality seniorského života se též zabývá vládní dokument Národní program přípravy na stárnutí na období let 2013 až 2017. V zemích Evropského společenství byl rok 2012 vyhlášen Evropským rokem aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity s důrazem na podporu vitality a důstojnosti osob, kde se komise dosti podrobně zabývaly otázkou vzdělávání seniorů.

Tématem bakalářské práce je „Zájmové vzdělávání seniorů“. Vždyť dovršením 65 let lidský život nekončí, ale pokračuje, i senior se chce dále rozvíjet a vzdělání je jedním z nejdůležitějších faktorů určujících kvalitu života. Právo na vzdělání má každý z nás, ať již v plně aktivní, anebo v důchodové době. V této etapě života lze snad ještě více využívat možnosti veškerého vzdělávání, věnovat se zájmům a rozvíjet různorodé činnosti. Problematika vzdělávání seniorů se stává stále více aktuální a tím se klade důležitost na informovanost hlavně mezi samotnými seniory.

Zpracováním této práce by chtěla autorka zjistit současný pohled, zájem seniorské populace města Sušice a okolí na vzdělávání, popřípadě poukázat na případné nedostatky a zjistit přání seniorů týkající se rozvoje a možnosti jejich vzdělávání. Tímto se bude zabývat druhá část práce – praktická prostřednictvím výzkumného šetření

dotazníkovou metodou, zpracovaná na základě kvantitativního šetření. Závěry šetření autorka zaměří na výsledky a analýzu získaných údajů od seniorské populace navazující na stanovené cíle. První část práce – teoretická bude vysvětlovat problematiku stárnutí a změny jedince související s tímto procesem. Dále se zde objasní další základní pojmy jako je senior, vzdělávání, jeho význam, rozdělení, funkce, metody a formy. Budou zmíněny edukační vědy a nastíněna historie společně se současností týkající se vzdělávání seniorů v České republice.

Pro tuto bakalářskou práci se stanou hlavním zdrojem především odborná literatura a odborné internetové zdroje.

Motto:

„Neptejme se života, co nám dá, ale ptejme se sami sebe, co já sám dám svému životu, jak naplním jeho smysl.“

Viktor Emanuel Frankl

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1 GERONTOLOGIE A GERIATRIE, STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

1.1.1 GERONTOLOGIE, GERIATRIE A JEJICH ROZDĚLENÍ

Nejdůležitějším cílem gerontologie je předcházet předčasnému, urychlenému a patologickému stárnutí, zároveň usilovat o zdravé stárnutí a stáří, prodlužovat celkovou soběstačnost až do pozdního věku a zlepšovat kvalitu života i ve vyšším věku jednotlivce, ale i obyvatelstva jako celku.

Gerontologie je vědním oborem zabývající se zkoumáním stárnutí a stáří. Zkoumá příčiny, mechanismy, zákonitosti, projevy stárnutí a na těchto vědeckých podkladech dochází k řešení zdravého stárnutí, stáří a komplexní péči o staré občany. Využívá metody a poznatky z různých vědních disciplín např. psychologie, lékařství, sociologie aj. Má i své specifické metody. Jednou z hlavních metod je vědecký experiment. Jedná se o tzv. experimentální gerontologii, čímž se rozumí využívání pokusu k získávání nových poznatků a jejich ověřování, a to ve všech oblastech gerontologie.¹

Gerontologii můžeme rozdělit na tři části:

- **gerontologie teoretická** zkoumá mechanismy stárnutí, formuluje hypotézy a teorie stárnutí, neomezuje se jen na biologickou podstatu stárnutí člověka, ale i na psychologické a sociální stránky odhalující jejich vzájemné souvislosti a závislosti v obecném teoretickém pohledu

---

¹ ZAVÁZALOVÁ, H. A KOL. *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2001, s. 7. ISBN 80-246-0326-8.

- **gerontologie klinická** se zabývá stárnoucím, starým člověkem ve zdraví a nemoci, zaměřuje se na upevňování zdraví a prevenci, diagnostiku a s tím související léčení chorob ve stáří. Především studuje zvláštnosti chorob ve stáří ze všech hledisek, v tomto smyslu se označuje jako geriatric. **Geriatric** je speciálním lékařským oborem, který lze chápat ve dvou souvislostech: jako samostatnou disciplínu, zabývající se obecnými zvláštnostmi chorob ve stáří a jako specifickou součást ostatních lékařských oborů, které se též zajímají, studují a zkoumají stárnoucího a starého člověka

- **gerontologie sociální** studuje vzájemné vztahy mezi populací vyššího věku a společností. Obsahem sociální gerontologie je:

- demografické stárnutí – jeho kritéria, vývoj a důsledky
- sociálně ekonomická situace a péče o staré lidi, jejich možnost pracovního uplatnění a hmotné zabezpečení
- společenské prostředí, bydlení, bytové poměry a péče o domácnost
- sociologická a sociálně psychologická problematika stárnutí a stáří zabývající se sociálními kontakty, vztahy v rodině, generačními problémy, problematikou osamělosti a aktivitami ve stáří apod.
- sociálně lékařské a sociálně psychologické aspekty poskytování komplexní péče o staré občany zahrnující např. způsoby a formy v ústavní a terénní péči, sociální služby a sociální práci, výchovu ke zdravému stárnutí a stáří apod.
- právní a etické aspekty péče o staré občany
- problematika přípravy na stáří.²

Gerontologie a geriatric je spojena s řadou vědních disciplín. K účinnějšímu přenášení jejich poznatků do života je potřebná integrace znalostí, následné zobecňování a formulování obecných zákonitostí života ve stáří v celé jeho

---

² ZAVÁZALOVÁ, H. A KOL. *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2001, s. 7-9. ISBN 80-246-0326-8.

komplexnosti. Takový celkový pohled výrazně ztěžuje charakter zkoumané a zpracovávané problematiky. Toto vše vylučuje zvládnutí jedním člověkem do žádoucí hloubky, jde především o týmovou spolupráci různě zaměřených odborníků. Hlavním úkolem je tedy vytvářet předpoklady pro týmovou komunikaci, sjednotit terminologii, definovat pojmy, rozlišit klíčové problémy, zpřístupnit poznatky a pohledy každého dílčího oboru všem ostatním.³

1.1.2 STÁRNUTÍ, STÁŘÍ A JEHO VĚKOVÉ KLASIFIKACE

„Stáří není choroba, i když je zvýšeným výskytem chorob provázáno, a ztráta soběstačnosti není nezbytným, zákonitým důsledkem stárnutí. Zdravotní a funkční stav seniorů se historicky, generačně zlepšuje a je účelné, smysluplné aktivně usilovat nejen o zabezpečení nemocných a závislých starých osob, ale především o další zlepšování zdravotního a funkčního stavu ve stáří a o prevenci závislosti.“⁴

Stárnutí a stáří nejsou totožné pojmy. **Stárnutí** je procesem a jeho výsledkem je různý stupeň stáří. Stárnutí je procesem všeobecným: stárne celá populace, a zároveň individuálním: stárne konkrétní jedinec. Je známo, že lidé nestárnou stejně rychle. Proto se setkáváme s individuálními odchylkami, to potvrzuje, že kalendářní věk nemusí odpovídat věku biologickému. **Stáří** je výsledkem procesu demografického stárnutí. Demografie je naukou o obyvatelstvu zkoumající jeho složení a pohyb. Skladba obyvatelstva je výsledkem dlouhodobých reprodukčních procesů, jeho pohybu a zároveň významnou charakteristikou je věkové složení obyvatelstva.⁵

---

³ KALVACH,Z. A KOL. *Úvod do gerontologie a geriatrie,I díl Gerontologie obecná a aplikovaná* 1. Vyd. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy,1997,s.4.382-82-97.

⁴ Tamtéž,s.9.

⁵ ZAVÁZALOVÁ,H. A KOL. *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie.* 1.vyd. Praha: Karolinum,2001,s.11.ISBN 80-246-0326-8.

Otázka: kdy je člověk starý?

Na zdánlivě jednoduchou otázku je těžké odpovědět, a to proto, že stárneme již od zrození. Důležitější je, že každý stárneme jinak. Proces stárnutí je vždy nesouvislý, tím je myšleno, že v určitých obdobích svého života stárneme rychleji než v jiných. Toto je přirozený děj, který může být modifikován podobou tzv. předčasného stárnutí.

Proces stárnutí je procesem zákonitým a fyziologickým, nikdo živý se mu nedokáže vyhnout. Důraz se klade na skutečnost, že stárnutí a stáří není nemocí, nýbrž přirozeným fyziologickým procesem. Je ovšem pochopitelné, že lidé chtějí žít dlouho a stejně tak chtějí být dlouho soběstační a zdraví.

Přesto se experti Světové zdravotnické organizace shodli na základní klasifikaci vyššího věku, podle které je:

- 45 - 59 let: střední, zralý věk
- 60 - 74 let: vyšší věk, rané stáří
- 75 – 89 let: stařecký věk, vlastní stáří
- 90 let a výše: dlouhověkost.⁶

V posledních letech se stále více hovoří o tom, že by měl každý občan výrazně pečovat o své zdraví a nést za něj plnou odpovědnost. Každý z nás by měl být schopen přijmout existenci svého stáří a udržovat si přiměřenými aktivitami svou praktickou soběstačnost. Odborníci tím hovoří o stárnutí na „dobrý způsob“, který je logickým a chápajícím. K tomu, aby člověk věděl, jak má stárnout na „dobrý způsob“, vznikl program Zdravě stárnout v Evropě a následně Stárnout zdravě v České republice.

---

⁶ HAŠKOVCOVÁ, H., *Manuálek sociální gerontologie, české ošetřovatelství 10*, Brno. Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví v Brně, 2002, s.10. ISBN 80-7013-363-5.

Základní principy tohoto programu:

- ✓ prodloužit věk prožitý v úplném zdraví bez postižení
- ✓ podporovat plný a aktivní společenský život
- ✓ prodloužit dobu kvalitního života (životní styl a stimulující prostředí).⁷

Stáří lze rozdělit:

- **stáří biologické** – týká se změn involučních (např. pokles funkční zdatnosti), které jsou obvykle spojeny s chorobami vyskytujícími se ve vyšším věku např. ateroskleróza. Jelikož v procesu stárnutí existují individuální rozdíly, neodpovídá „funkční věk“ „věku kalendářnímu“
- **stáří sociální** – s tím souvisí nejvíce tzv. penzionování, resp. dosažení věku, v němž vzniká nárok na odchod do starobního důchodu
- **stáří kalendářní** – zde se ještě více projevují involuční změny.⁸

1.1.3 PROJEVY STÁŘÍ

Každý z nás má dány „do vínku“ určité dispozice. Záleží na individuálním přístupu k řešení situací v životě, který je ovlivněn genetickými předpoklady, prostředím a životními zkušenostmi. Změny způsobené stářím se projevují v rovině tělesné, psychické a sociální. V této návaznosti přichází nutnost hledat nový způsob života ve stáří.⁹

---

⁷ HAŠKOVCOVÁ, H., *Manuálek sociální gerontologie, české ošetřovatelství 10*, Brno. Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví v Brně, 2002, s. 24. ISBN 80-7013-363-5.

⁸ KALVACH, Z. A KOL. *Úvod do gerontologie a geriatrie, I díl Gerontologie obecná a aplikovaná 1*. Vyd. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, s. 18-21. 382-82-97.

⁹ VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematiké situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. 1. Vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 11-14. ISBN 978-80-247-2170-5.

Tělesné změny: tyto projevy odlišující staré lidi od mladých se označují jako fenotyp stáří. Kalvach upozorňuje na to, že se tělesná výška s věkem snižuje a tělesná hmotnost naopak s věkem přibývá. Významné a nápadné jsou změny chůze a postoje, dochází k úbytku svalové hmoty a sil. Výrazné jsou i změny involučního vnímání, u zraku se projevují změny akomodace, ubývá sluchová ostrost, klesá čichová i chuťová vnímavost, hlavně u kuřáků. Všechny funkční změny mají vliv na chování a vzhled seniora. Objevují se pocity nedůvěry a nejistoty. Jedinec se stále více zaobírá sám sebou, svými tělesnými orgány a jejich funkcemi.¹⁰

Psychické změny: stárnutí je spojeno se změnou osobnosti. Tyto změny společně se sociálními změnami ztěžují seniorům adaptaci na nové prostředí. Začínají se projevovat negativní vlastnosti a do popředí se dostávají i záporné rysy osobnosti. Musíme však vždy odlišit problematické chování způsobené změnami ve stáří od tělesných či duševních poruch. Dochází k poklesu elánu, vitality, pozornosti, ke snížení schopnosti udržovat a navazovat vztahy atd. Přesto se zvyšuje trpělivost, vytrvalost a tolerance k druhým. To co se s věkem tak zásadně nemění, jsou např. jazykové znalosti, slovní zásoba a intelekt.¹¹

Sociální změny a změny v životní orientaci: poslední desetiletí se spojuje s dynamickým vývojem a změnami ve všech oblastech. A proto je důležitá připravenost seniorů na tyto změny, tím je dána jejich sociální situace. Moderní společnost vede člověka celý život k nezávislosti, její postoj ke stáří se vyvíjí a mění. S tím souvisí společenský statut seniora. Důležitou změnou je odchod na tzv. „zasloužilý odpočinek“, je penzionován a mění se jeho společenská role. Připisuje se mu role „nemít roli“ a člověk se tak dostává do situace závislosti. Objevují se dva modely řešení tohoto problému. Prvním modelem je teorie aktivity. Ta vychází z názoru, že pokud nemá starší člověk zdravotní potíže – má zůstat po všech stránkách aktivní. Druhý model zahrnuje teorii stažení a ta naopak říká, že stárnoucí člověk má být v předstihu a

---

¹⁰ KALVACH,Z. Tělesné projevy stáří. In *Geriatric a gerontologie*. 1. Vyd. Praha:Grada Publishing,2004,s 99-101.ISBN 80-247-0548-6.

¹¹ ŘÍČAN,P. *Cesta životem:vývojová psychologie*. 1. Vyd. Praha:Portál,2004.s.337,338.ISBN 80-7367-124-7.

připravovat se na důchodový věk. Penzionování by nemělo být výsledkem vnějšího sociálního tlaku, ale výsledkem přirozeného vývoje a vlastního rozhodnutí osobnosti.¹²

Další důležitou událostí, která poznamená společný rodinný život, je odchod dětí z domova. Manželé se ocitnou sami, pouze jeden s druhým. Znovu nalézají nový způsob společného života bez dětí. Tato změna může partnery sblížit, nebo naopak rozdělit, objeví se trhliny a nastává prázdnota. Mluvíme o „syndromu prázdného hnízda“. Role rodičovská bývá často nahrazena rolí novou – rolí prarodičů.¹³

1.2 SENIOR

Stanovit přesnou definici typického seniora není vůbec jednoduché. V České republice je tento pojem často zaměňován za běžnější výraz jako je důchodce, přestárlý občan, babička apod. Stačí se jen podívat na staré, blízké osoby. Tím, že jsme v jejich blízkosti, pozorujeme, jak se jednotlivci mění, jak stárnou. Vše je přirozené a nikdo se tomuto procesu nevyhne.

V poslední době se v ČR uplatňuje členění:

- 65 – 74 let **mladí senioři**: dominuje problematika adaptace na penzionování, volného času, aktivit a seberealizace
- 75 – 84 let **staří senioři**: změna funkční zdatnosti, specifická medicínská problematika a atypický průběh chorob
- 85 let a více **velmi staří senioři**: na významu nabývá sledování soběstačnosti a zabezpečení.¹⁴

---

¹² PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. 1. Vyd. Praha: Avicenum, 1990, s. 45-47. ISBN 80-201-0076-8.

¹³ PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. 1. Vyd. Praha: Portál, 1998, s. 27, 28. ISBN 80-7178-184-3.

¹⁴ KALVACH, Z. A KOL. *Úvod do gerontologie a geriatrie, I díl Gerontologie obecná a aplikovaná*. 1. Vyd. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, s. 22, 382-82-97.

Seniorská populace má mezi svými vrstevníky charakteristické rysy vyznačující se jedinečností jejich vloh a osobnostních rysů, které věkem zůstávají a zdokonalovaly se během let předešlých. Senioři čerpají ze zkušeností dlouhého života. Procházejí neodmyslitelným vzděláním a navazujícím vzděláváním, profesní kariérou, dodržují návyky, životní názory, hodnotový systém. Mají různé sociálně ekonomické zázemí včetně majetku a bytových podmínek. I přesto, že mají senioři mnoho společných rysů, tak se navzájem liší jak ve své zdatnosti a životních podmínkách, tak ve svých nárocích a potřebách.¹⁵

Zdá se, že se i senioři mohou stát pro populaci mladších obyvatel rizikovou skupinou. K těmto projevům a rizikům ohrožení např. patří:

- věková diskriminace, ageismus
- vytěsňování, nedobrovolný život vně společnosti
- pokles funkční zdatnosti, přeceňování nemocnosti
- maladaptace na stáří a s tím související penzionování
- osamělost, zvláště související s ovdověním
- zvýšené riziko ztráty soběstačnosti
- manipulování, ztráta rozhodovacích možností
- pokles schopnosti a vůle signalizovat své potřeby a potíže
- rychlý vývoj společnosti, zhoršení orientace ve společenském dění i mezigenerační komunikaci
- zanedbávání a týrání nesoběstačných jedinců.

Pro seniorskou populaci je typická převaha žen, v evropských zemích je mezi seniory staršími 60 let 37 – 51% vdov a 12 – 17% vdovců. Kromě smrti je hlavní hrozbou ztráta soběstačnosti.¹⁶

---

¹⁵ MÜHLPACHR,P. *Gerontopedagogika*. 2.vyd. Praha:Masarykova univerzita,2009,s. 9.ISBN 978-80-210-5029-7.

¹⁶ Tamtéž,s.9,10.

Atributem současné společnosti je tvrdý individualismus, vytváření osobitých životních stylů a úsilí dosáhnout vzdělání. Vytrácí se schopnost pochopení člověka žít s druhým a pro druhé, a tak se nedaří dosáhnout kvalitních vzájemných lidských vztahů. Chybí především snaha o kulturu lidství – láska k člověku a pochopení pro odlišnosti druhých. Mění se struktura rodiny dosud nedokázala vytvořit novou roli pro starého člověka.¹⁷

Životní smysl a kvalita života seniora

Lze říci, že z filosofického hlediska netvoří kvalitu života pouze materiální a formální podmínky. Tím je myšlen výběr z možností, které pak člověk uskutečňuje, ale řadí se sem i to, k čemu člověk směřuje a čemu říká smysl života.¹⁸

Smyslem života se velice zabýval Viktor Frankl, který ve své autobiografii vzpomínal na moment, kdy v raném dětství, ve věku asi čtyřech let jej před usnutím vyděsila myšlenka, že jednou musí i on zemřít. Dále tuto vzpomínku komentoval v rámci logoterapeutického náhledu takto: „*Ale strach ze smrti mne vlastně nikdy v životě netížil; tížilo mne jen jedno: otázka, zda pomíjivost života nezničí jeho smysl. A odpověď na tuto otázku, k níž jsem se posléze probojoval, byla tato: Z mnoha hledisek teprve smrt činí život vůbec smysluplným. Především však nemůže pomíjivost ukončit smysl bytí z toho prostého důvodu, že v minulosti se nemůže nic nenávratně ztratit, spíše vše zůstává trvale uchováno. Minulost je tedy dokonce uchráněna a zachráněna před pomíjivostí. Cokoli jsme vykonali a vytvořili, cokoli jsme prožili a zakusili – to jsme zachránili jako minulost, a nic a nikdo už to nemůže odstranit ze světa“.¹⁹*

---

¹⁷ KLEVETOVÁ,D.,DLABALOVÁ I. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1.vyd. Praha:Grada Publishing,2008,s. 12-13.ISBN 978-80-247-2169-9.

¹⁸ HOGENOVÁ,A. *Kvalita života a tělesnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum,Univerzita Karlova v Praze,2002,s. 31.ISBN 80-246-0457-4.

¹⁹ FRANKL,V. E. *Co v mých knihách není. Autobiografie*. 1.vyd. Brno: Cesta, 1997, s.19.ISBN 80-85319-66-7.

Kvalita a smysl života úzce souvisí se spiritualitou člověka. Pokud má být zkoumána kvalita života seniora prožívající jeho poslední část, mělo by být otevřeno téma cílů v životě a jejich následné dosažení. Zatímco mohou být některé cíle každodenním zaměřením jako je např. rodina, vzdělání a bydlení, smysl života je zaměřením celého života.²⁰

Dle Světové zdravotnické organizace (WHO) je rozčleněna oblast kvality života do čtyř základních okruhů vystihujících dimenzi lidského života bez ohledu na pohlaví, věk, etnikum nebo postižení. První okruh zahrnuje úroveň samostatnosti a fyzické zdraví (únava, bolest, odpočinek, mobilita, každodenní život, schopnost pracovat atd.), druhý okruh obsahuje duchovní stránku a psychické zdraví (sebehodnocení, sebepojetí, pozitivní a negativní pocity, paměť, myšlení, víra atd.), třetí okruh zahrnuje sociální vztahy (osobní vztahy, sociální podpora atd.) a čtvrtý okruh je zaměřen na prostředí (domácí prostředí, dostupnost zdravotnické a sociální péče, finanční zajištění, bezpečí, příležitosti pro získávání nových dovedností a vědomostí atd.).²¹

1.3 EDUKAČNÍ VĚDY

Edukační vědy jsou vědy o výchově a vzdělávání, které zaznamenávají v současné době značný rozvoj související s jejich významem. Jejich vývoj zasahuje od vzdělávání dětí a mládeže ke vzdělávání dospělých a seniorů. Vědy edukační definují Průcha s Veteškou²² jako „*vědy, respektive vědecké disciplíny, které se zabývají teorií a výzkumem určitých složek edukační reality. Za hlavní edukační vědy se považují*

---

²⁰ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie nemoci*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 169-172. ISBN 80-247-0179-0.

²¹ MÜHLPACHR, P. Měření kvality života jako metodologická kategorie. In *Kvalita života a rovnost příležitostí – z aspektu vzdělávání dospělých a sociální práce*. 1. vyd. Prešov: Filosofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2005, s. 61. ISBN 80-8068-425-1.

²² PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, s. 95. ISBN 978-80-247-4748-4.

pedagogika a andragogika. Každá z obou věd má řadu disciplín, jež v českém prostředí bývají někdy označovány termínem pedagogické/andragogické vědy, což není přesné.“

Andragogika je věda, která se zabývá vzděláváním dospělých. Velmi úzce souvisí s pedagogikou, psychologii, filozofií a sociologií. Hlavním důvodem vzniku andragogiky byla společenská poptávka po nových druzích znalostí a kvalifikací. V Evropě vznikla andragogická práce pomocí vědecky podloženého vzdělání v sedmdesátých letech minulého století. Pro stáří znamená učit se do zásoby, neboť nám vlastní zkušenost se stářím chybí. V tomto období se snažíme věnovat zájmům, na které dříve nezbyval čas. Využíváme životních zkušeností, které mladí nemají. Vzdělávání udržuje seniory v kondici, rozvíjí jejich schopnosti a umí tyto schopnosti aktivně používat.²³

Podle Határa řadíme andragogiku převážně k aplikovaným antropologickým vědám, v nichž výchova a vzdělávání mají dominantní postavení. Vedle pedagogiky se zabývá věkem starších a hlavními pojmy andragogické praxe jsou: výchova a vzdělávání dospělých, další vzdělávání, celoživotní vzdělávání a sebevzdělávání.²⁴

Pedagogika je sociální vědou zabývající se vzdělávacím procesem a jeho determinanty. Její obsahovou strukturu tvoří především teorie a výzkum, kde odlišujeme strukturu pedagogiky jako studijní předmět a náplň tvoří jednotlivé pedagogické disciplíny.²⁵

Pedagogika nebyla vždy chápána jako věda, např. ruský pedagog Ušinský pojímá pedagogiku spíše jako umění, a to z důvodu nemožnosti zkoumat věci hmatatelně tak, jak to dovolují vědy exaktní. Až v průběhu dalšího vývoje dochází ke konstituování pedagogiky jako vědy a vzhledem k širokému předmětu zkoumání je postupně vytvořen celý systém pedagogických věd. Zakladatelem obecné pedagogiky jako vědecké

---

²³ BENEŠ, M. *Andragogika*. 1. Vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 32-34. ISBN 978-80-247-2580-2.

²⁴ PORUBSKÁ, G. A HATÁR, C. *Kapitoly z andragogiky*. 1. Vyd. Nitra: Edice pedagogické a andragogické literatury Katedry pedagogiky PF UKF v Nitre, s. 76. ISN 978-80-8094-597-8.

²⁵ KOHOUT, K. *Základy obecné pedagogiky*. 1. Vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007, s. 94. ISBN 978-80-86723-38-9.

disciplíny se stal E. CH. Trapp, který se stal r. 1789 prvním profesorem pedagogiky na univerzitě v Halle v Německu.²⁶

Gerontopedagogika je poměrně novou disciplínou, která se neustále terminologicky a obsahově vyvíjí. V užším slova smyslu je chápána jako pedagogická disciplína zabývající se výchovou a vzděláváním seniorů, jedná se o vzdělání ve stáří a ke stáří. V širším slova smyslu je prezentována jako teoreticko-empirická disciplína zabezpečující komplexní péči, podporu a pomoc seniorům při uspokojování jejich potřeb, zejména vzdělávacích.²⁷

Podle Petřkové a Čornaničové je **gerontagogika** vymezována jako hraniční vědní disciplína o výchově a vzdělávání dospělých, spadá do oblasti andragogiky. Jejím předmětem je studium a systemizace poznatků týkající se edukace, tj. výchova a vzdělávání ve vztahu k seniorskému věku člověka. Z hlediska edukačních aktivit zahrnuje předmět gerontagogiky:

- **vlastní seniorskou edukaci** – představuje těžiště zkoumání
- **preseniorskou edukaci** – zahrnuje přípravu na stáří
- **proseniorskou edukaci** – zaměřuje se na společenskou podporu samotného stáří a na mezigenerační porozumění.²⁸

Geragogika je velmi podobná gerontopedagogice. O geragogice se zmiňuje Čornaničová - předmětem je výchova ke stáří a ve stáří, osob starších věkových skupin, osob důchodového věku, ale hlavně se týká vzdělávání vztahu k seniorskému věku.²⁹

---

²⁶ PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. 1. Vyd. Praha: Portál, 2009, s. 645. ISBN 978-80-7367-546-2.

²⁷ MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. 2. vyd. Praha: Masarykova univerzita, 2009, s. 11, 12. ISBN 978-80-210-5029-7.

²⁸ PETŘKOVÁ, A. A ČORNANIČOVÁ, R. *Gerontagogika*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 18, 19. ISBN 80-244-0879-1.

²⁹ ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov – vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. 1. vyd. Bratislava: UK Bratislava, 1998, s. 24, 25. ISBN 80-223-1206-1.

2 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Představa, že výchova a vzdělávání člověka je omezena na období jeho dětství a mládí, je již dávno překonaná. Výchova a v jejím rámci i vzdělávání je dnes chápáno jako proces celoživotní a přístup k němu musí mít skutečně všichni. Cílem je vytvořit podmínky a takové vzdělávací příležitosti, aby lidé cítili potřebu zdokonalovat se a vzdělávat po celou možnou dobu svého života, tedy i v postproduktivním věku. To, že je člověk schopen se učit, pokud žije, že se může a má učit i ve starším věku, je už dávno známo. Jedním z nejvýraznějších důkazů je i Komenského **škola stáří**, kde se lidé mají moudře učit, využívat výsledky své práce a co nejlépe prožívat zbytek svého života.³⁰

2.1 CELOŽIVOTNÍ UČENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ

„Celoživotní učení neznamena jenom rozšíření vzdělávacího systému o další sektor vzdělávání dospělých. Jde o zásadní změnu pojetí celého vzdělávání, kdy všechny možnosti učení – ať v tradičních vzdělávacích institucích v rámci vzdělávacího systému či mimo ně – jsou chápány jako jediný propojený celek, který dovoluje rozmanité a četné přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním a který umožňuje získávat stejné kvalifikace i kompetence různými cestami a kdykoli během života. Formalizovaný vzdělávací systém, jak jej známe dnes, vytváří pro toto pojetí celoživotního učení nezbytné základy, tvoří však jen jednu jeho část. Všechny mechanismy – řízení, rozdělení kompetencí, financování, evaluace, standardy, příprava učitelů i podpůrné systémy – musí být proto koncipovány z hlediska tohoto nového, širšího celku.“³¹

Celoživotní učení je podloženo myšlenkou, že každý člověk je schopen se učit, a proto každý, bez ohledu na věk, musí být k učení motivován a podněcován. Podle

---

³⁰ MÜHLPACHR,P. *Gerontopedagogika*. 2.vyd. Praha:Masarykova univerzita,2009,s. 132.ISBN 978-80-210-5029-7.

³¹ PAVLÍK,O.,CHALOUPKA,L.,KOHOUT,K. *Vzdělávání dospělých, výtah z dokumentů a publikací*. Praha:Akademie Jana Amose Komenského,1997,s.45,46.

materiálů z mezinárodního dokumentu OECD (Lifelong learning for all) chápeme celoživotní učení jako rozvoj lidského potenciálu, který se opírá o soustavné podpůrné procesy. Díky těmto procesům jednotlivci získávají znalosti, dovednosti, hodnoty a porozumění potřebné v průběhu celého života, dále je mohou aplikovat s tvořivostí, sebedůvěrou a uspokojením ve všech rolích, okolnostech a prostředích. Edukace „třetího věku“ by se měla naplňovat edukačními potřebami seniorů převážně podle jejich osobních zájmů, přesto by tato edukace měla vytvářet podmínky pro udržení funkčně gramotnostních dovedností a k získání základů tzv. počítačové gramotnosti.³²

Palán společně s Langrem poukazují na vzdělávání patřící všem: jak mladým, tak starým, bohatým i chudým, mužům i ženám, urozeným i neurozeným, zkrátka každému, kterému bylo souzeno se narodit jako člověk. Celé lidské pokolení by mělo být vzděláváno ve všech věkových stupních, stavech, pohlavích a národech.³³

Mezi důležité předpoklady učení dospělých vedoucích k úspěchu řadíme např. způsobilost a motivaci k učení, umění rozpoznat, co je třeba se naučit a stanovit vlastní cíle k učení, být informován o průběhu svého učení, dosaženém pokroku a hlavně umění umět se učit vyplývající z potřebných dovedností.³⁴

Celoživotní vzdělávání by mělo být pro každého výhodnou investicí, měla by být posílena účast na dalším vzdělávání, zejména u starších věkových skupin. K tomu je třeba posilovat a budovat odpovídající motivaci již v raných fázích vzdělávání.³⁵

Rozdělení: celoživotní učení definuje Memorandum o celoživotním učení (listopad 2000) jako pojem, který zahrnuje formální i neformální činnosti související s učním, které se průběžně realizují s cílem dosáhnout zdokonalení znalostí, dovedností a

---

³² PETŘKOVÁ,A. A ČORNANIČOVÁ,R. *Gerontagogika*. 1.vyd. Olomouc:Univerzita Palackého v Olomouci,s.51,52.ISBN 80-244-0879-1.

³³ PALÁN,Z. A LANGER,T. *Základy andragogiky*. 1.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského v Praze,2008,s.12.ISBN 978-80-86723-58-7.

³⁴ HLADÍLEK,M. *Kapitoly z obecné didaktiky a didaktiky vzdělávání dospělých*. 2.vyd. přepracované,Praha:Univerzita Jana Amose Komenského,2009,s.148.ISBN 978-80-86723-75-4.

³⁵ AKADEMIE J.A.KOMENSKÉHO. *Perspektivy a tendence vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: D-D print,2001,s.34.ISBN 80-7048-023-8.

odborných předpokladů. Zvláště se zde hovoří o celoživotním učení jako o celoživotní vzdělávací aktivitě a vzniká navíc pojem nový, **všeživotní učení**, v němž je kladen důraz na učení probíhající stále, bez ohledu na životní etapu, místo, čas a formu učení. Memorandum zahrnuje celoživotní učení:

- **formální** – vyznačuje se vzděláváním ve vzdělávacích institucích, kde je přesně definován a vymezen obsah, cíl a způsob hodnocení. Typickým znakem vzdělávání je získávání jednotlivých stupňů vzdělání a student vždy obdrží příslušné osvědčení
- **neformální** – vyznačuje se realizací mimo formální vzdělávací systém, nejčastěji v různých organizacích zařízení zaměstnavatele, v neziskových organizacích, soukromých vzdělávacích institucích apod. Patří sem např. různé druhy kurzů práce na počítači, rekvalifikační kurzy, kurz pro výuku cizích jazyků atd. Jednotlivec po ukončení nezískává žádný formální stupeň vzdělávání
- **informální** – zde přijímáme a získáváme dovednosti díky každodenní pracovní činnosti, ve volném čase či v rodině. Toto učení je doprovodným znakem našeho běžného každodenního života.³⁶

2.2 PŘÍKLADY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Vzdělávání seniorů je realizováno v rámci specializovaných institucí (univerzity třetího věku, akademie třetího věku) a klubů důchodců. Nedílnou součástí zaujímají knihovny, divadla, muzea, tělovýchovné spolky, masmédia apod.³⁷

---

³⁶ BARTÁK, J. *Jak vzdělávat dospělé*. 1. vyd. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008, s. 12-14. ISBN 978-80-87197-12-7.

³⁷ ŠERÁK, M. A DVOŘÁKOVÁ, M. *Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2009, s. 31. ISBN 978-80-213-2201-7.

2.2.1 UNIVERZITA TŘETÍHO VĚKU

Základním posláním této univerzity je rozšíření poznatků, dovedností a vědomostí osob v seniorském věku. Jejím posluchačem se může stát každý, kdo dosáhl důchodového věku. Univerzita třetího věku nabízí seniorům širokou a rozmanitou škálu ucelených vzdělávacích programů. Jejím hlavním cílem je poskytnout posluchačům možnost, aby se mohli seznamovat s nejnovějšími poznatky v oblasti vědy, historie, kultury, politiky apod. Navíc plní i výraznou sociální funkci a motivuje seniory k dalším aktivitám. Všechny kurzy univerzity třetího věku jsou součástí studijního programu „Svět okolo nás“. Zahrnuje skupinové přednášky, komunikaci s přednášejícím, samostatnou práci a další aktivity, které jsou dostupné tam, kde je dostupný internet (tzv. virtuální univerzita třetího věku). Jednotlivý kurz univerzity třetího věku probíhá vždy formou šesti dvouhodinových přednášek. Univerzita třetího věku poskytuje osobám ve vyšším věku všeobecné, zájmové a neprofesní vzdělávání na vysokoškolské úrovni.

Kořeny organizovaného vzdělávání seniorů nalezneme ve Francii, první univerzitu třetího věku založil profesor Pierre Vellas roku 1973 v Toulouse. U nás první univerzita třetího věku konající se na akademické půdě, tedy pod záštitou univerzity, byla otevřena ve školním roce 1987/1988, na tehdejší Fakultě všeobecného lékařství (dnes 1. Lékařská fakulta) Univerzity Karlovy v Praze pod vedením tehdejšího děkana Vladimíra Pacovského. Slavnostní zakončení studia se poprvé konalo roku 1989 v aule pražského Karolina, kde každý absolvent této specifické formy vzdělávání obdržel pamětní list. V současné době je tento typ studia organizován na více než 45 vysokých školách a fakultách po celé ČR.³⁸

---

³⁸ HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 127-131. ISBN 978-80-87109-19-9.

2.2.2 AKADEMIE TŘETÍHO VĚKU

Na našem území fungují od osmdesátých let minulého století, kdy vznikaly hlavně díky iniciativě místních gerontologických pracovišť. Akademie jsou zakládány převážně v regionech, kde není k dispozici dostatečná nabídka ze strany vysokých škol. Může být založena v podstatě kdekoliv a kýmkoliv, jelikož její vznik není upraven žádným legislativním předpisem. Jsou organizovány pod záštitou různých institucí např. Červeného kříže, nebo středních škol. Výuka probíhá formou přednášek, seminářů, diskuzí, zájmových kroužků, exkurzí, sportovních aktivit apod. Účastníci neskládají na začátku ani v průběhu studia žádné zkoušky a studium je zakončeno potvrzením o absolvování kurzu, které se vydává na základě prezentace.³⁹

2.2.3 UNIVERZITA VOLNÉHO ČASU

Univerzita volného času byla založena Danou Steinovou v roce 1993, tento rok byl vyhlášen Evropským rokem seniorů. Univerzita je projektem systematického zájmového vzdělávání v různých oborech, o které je velký zájem, ale ne každý jej má možnost vystudovat profesně. Studium může navštěvovat každý starší 18 let, přesto mezi jejími frekventanty převažují právě senioři. Univerzita volného času nabízí každý semestr minimálně pět možných studijních oborů. Nejčastěji se zaměřuje na dějiny umění, dějiny hudby, psychologii, medicínu, nebo jazykové kurzy. Studenti k přijetí neabsolvují žádné zkoušky, znalosti nejsou ověřovány žádným formálním způsobem, ale účastníci rovněž po ukončení neobdrží žádné potvrzení či osvědčení o ukončení studia. Univerzita se později transformovala do **Klubu aktivního stáří**.⁴⁰

---

³⁹ ŠERÁK, M. A DVOŘÁKOVÁ, M. *Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2009, s. 32. ISBN 978-80-213-2201-7.

⁴⁰ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s. 190, 191. ISBN 80-86284-55-7.

2.2.4 SDRUŽENÍ ŽIVOT 90

Toto sdružení vzniklo v roce 1990 a je nestátní, neziskovou dobrovolnickou organizací. Cílem je prohlubování kvality života starších občanů a hlavní aktivitou je projekt „Domov je doma“, který se zaměřuje na podporu seniorů žijících v domovech pro seniory. Projekt zahrnuje poskytování nejrůznějších služeb materiálního charakteru (např. stravovací služby, módní přehlídky, bazar), servisní služby (např. časopis Senioři), provoz informačního centra, rehabilitace, turistické akce, jazykové, řemeslné, sportovní a hudební kroužky.⁴¹

Mezi další možnosti pořádající vzdělávací akce pro seniory patří **kluby důchodců a Český svaz žen**, který nabízí svým členkám již po dlouhá desetiletí pestrou škálu zájmového vzdělávání, které se odehrává formou přednášek a diskuzí a hlavními tématy bývají především politické problémy, rodina, kultura a historie.⁴²

---

⁴¹ ŠERÁK,M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze,Filozofická fakulta,2005,s.190.ISBN 80-86284-55-7.

⁴² Tamtéž,s.190,191.

3 ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Známe celkem čtyři typy vzdělávání: primární, sekundární, terciární a posledním typem je další vzdělávání. Všechny typy by měly být vzájemně propojeny, zajištěna jejich návaznost a prostupnost. Zájmové vzdělávání řadíme do **dalšího vzdělávání**, které částečně upravuje zákon č. 179/2006 Sb.⁴³ o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů – zahrnuje mj. účast dospělých na formálním vzdělávání ve školách, programy a kurzy celoživotního vzdělávání vysokých škol, zájmové a občanské vzdělávání, neformální a informální vzdělávání, vzdělávání seniorů (univerzity třetího věku) aj.⁴⁴

Zájmové vzdělávání chápeme jako systém krátkodobých i dlouhodobých organizačních forem umožňující edukační, poznávací a tvůrčí volnočasové aktivity účastníků, které jsou realizované převážně neformálním i formálním způsobem a směřují k saturaci individuálních zájmů, k rozvoji a kultivaci osobnosti, efektivnímu naplnění volného času, získání vědomostí a v neposlední řadě – k celkovému zlepšení kvality života jedince.⁴⁵

Zájmové vzdělávání, jinak také socio-kulturní vzdělávání, velmi souvisí se vzděláváním profesním a občanským a společně s nimi je součástí dalšího vzdělávání. Tímto jsou tvořeny předpoklady pro kultivaci osobnosti na základě zájmů a jsou uspokojeny vzdělávací potřeby v souladu s osobním zaměřením. Rozmanitost lidských zájmů nabízí širokou orientaci. Společně s dalším profesním vzděláváním se u nás i ve světě klade na zájmové vzdělávání stále větší důraz.⁴⁶

---

⁴³ Zákon č. 179/2006 Sb. upravuje např. systém ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, kvalifikace, hodnotící standardy dílčí kvalifikace, národní soustavu kvalifikací, povinnosti a práva účastníků dalšího vzdělávání a působnost orgánů vykonávajících státní správu v oblasti ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání.

⁴⁴ VETEŠKA, J. a TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008, s. 75, 76. ISBN 978-80-1770-8.

⁴⁵ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s. 70. ISBN 80-86284-55-7.

⁴⁶ PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: DAHA, 1997, s. 135. ISBN 80-902232-1-4.

Zájmové vzdělávání začíná tam, kde přestává být pro člověka určitá činnost existenční nutností. Nejdůležitějším přínosem volnočasových aktivit není získávání nových znalostí a dovedností, ale především zlepšení kvality života člověka, prohloubení jeho nezávislosti a tím pomáhá cílevědomému rozvoji individuálních zájmů jednotlivců nebo skupin. V Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice je dokument **Bílá kniha** z roku 2001, v němž je zájmové vzdělávání definováno jako „zájmové vzdělávání, iniciované zpravidla ze strany jednotlivce, sice slouží zpravidla především rozvoji zálib nebo osobně motivovaných znalostí, zároveň však jsou jeho výsledky využitelné i v profesní kariéře jednotlivce a přispívají ke zvyšování úrovně vzdělanosti ve státě.“⁴⁷

Edukační aktivity rozdělujeme buď na individuální a skupinové, nebo na organizované a neorganizované. Svoji působností a rozsahem se jedná o nejširší a nejpestřejší oblast výchovy a vzdělávání dospělých. Mezi charakteristiky zájmového vzdělávání především řadíme: **zájem, volný čas, dobrovolnost, svoboda výběru, místní příslušnost, uspokojování potřeb, pestrost obsahu, neutilitárnost, otevřenost a aktivita.**⁴⁸

3.1 CHARAKTERISTIKY ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Zájem. Zájmem rozumíme druh motivační síly související s celkovým zaměřením osobnosti na hodnotový objekt, s trvalou snahou zabývat se činnostmi nebo předměty, které jedince upoutávají po citové i poznávací stránce. K rozvoji určité činnosti není nutné zapojení vnějšího podněcování, na základě důležitosti a preference dané zájmem se formulují cíle jednání. Zájem je často vyvolán potřebou, ale jedná se o vzájemně oboustranný vztah. Rozvíjejí se na základě již existujících potřeb, umožňují jejich

---

⁴⁷ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, Národní program rozvoje vzdělávání v České republice *Bílá kniha*. 1.vyd Praha:Tauris,2001,s.83,84.ISBN 80-211-0372-8.

⁴⁸ ŠERÁK,M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze,Filozofická fakulta,2005,s.71.ISBN 80-86284-55-7.

uspokojení, ovlivňují jejich charakter a vznik dalších potřeb. Zájem je rozvíjen právě tam, kde je jedinec úspěšný, dosažení cíle je provázeno uspokojením a kladným citovým naladěním. Hlavním pojítkem mezi účastníky je pouze společný cíl. Především pro zájmové vzdělávání je typická ochota vynaložit úsilí, čas i peníze. Rozpoznáváme zájmy aktivní a pasivní, materiální, společenské a duchovní.⁴⁹

Zájmy tvoří velmi důležitou složku motivační struktury osobnosti vznikající v činnosti na základě potřeb, vloh, schopností citových vztahů a vhodných podmínek prostředí. Významně jej může ovlivnit sociální prostředí, společnost a především vyučující – lektor. Tyto uvedené vlivy se odrážejí na vztahu k učení a našeho přístupu.⁵⁰

Volný čas. Volný čas patří mezi nejuznávanější oblast lidského života spolu s rodinou, partnerstvím, zdravím, zaměstnáním a přátelstvím. Řadí se mezi základní práva každého z nás a je prostředkem k zajištění kvality života.

Co si pod pojmem volný čas můžeme představit? Na tuto otázku není tak snadné odpovědět. Existuje mnoho různých definic tohoto pojmu založených na odlišných východiscích a neznámější jsou ty, které vycházejí přímo z humanismu. Volným časem je např. myšlena libovolná doba, která zbývá po ukončení pracovní činnosti a naplnění všech požadavků, nutných k zajištění běžného života. S tím souvisí především dobrovolnost, možnost svobodného prožití vlastní disponibilní doby a nenucenost prokazatelná své přirozeností nechat vyniknout schopnosti a zájmy. Volný čas se projevuje v konkrétních aktivitách jako je odpočinek, rekreace, kutilství, zahrádkaření, sebevzdělávání apod. I když některé z aktivit mají charakter určité povinnosti a pravidelnosti, jejich výběr jednotlivcem je relativně svobodný. Samotný volný čas dělíme na čas odpočinkový (klidné, pohybové i psychicky nenáročné činnosti), čas

---

⁴⁹ ŠERÁK,M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze,Filozofická fakulta,2005,s.69.ISBN 80-86284-55-7.

⁵⁰ PALÁN,Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. 1.vyd.Praha:DAHA,1997,,s.135.ISBN 80-902232-1-4.

rekreační (pohybová aktivita) a čas zájmový (aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností).⁵¹

Naplnění volného času ve smyslu celoživotního učení je důležité jak z hlediska individuálních, tak společenských potřeb. Zájmové vzdělávací aktivity dotvářejí plnohodnotný život a podporují rozvoj kompetencí v neformálním i informálním učení.⁵²

Potřeba. Potřebou je charakterizován projev určitého nedostatku něčeho, co je nutné nebo žádoucí. Jejím významem se zabývalo mnoho známých představitelů, mezi které patří S. Freud, A. H. Maslow, W. M. Dougall nebo R. Cattell, tím vznikl nejednotný pohled především ze strany psychologických teorií. Žádný z těchto směrů není však brán za vyčerpávající a obecně přijímaný. Nicméně se většina teorií shoduje v tom, že původní biologický základ našich potřeb hraje stále menší roli a je nahrazován potřebami, které jsou založeny na společenských základech. Potřeby je možné charakterizovat jako reakce na určitý podnět a lze je dělit na fyzické, sociální a psychické, primární a sekundární, či vrozené a osvojené.⁵³

Dobrovolnost. Dobrovolností se zájmové vzdělávání odlišuje od většiny ostatních zkoumaných oblastí. Nejde tu o učení, neexistuje povinnost prokazovat absolvování kurzů či přednášek, jedná se pouze o uspokojování individuálních zájmů jedince. Vše probíhá bez stresu, nervozity, obav a úspěch či neúspěch nemusí být měřen. Výstupem

---

⁵¹ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s. 38-40. ISBN 80-86284-55-7.

⁵² RABUŠICOVÁ, M. a RABUŠIC, L. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 172. ISBN 978-80-210-5859-0.

⁵³ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s. 68, 69. ISBN 80-86284-55-7.

těchto vzdělávacích aktivit nejsou žádná vysvědčení, spíše osvědčení sloužící především k posílení vlastní motivace.⁵⁴

Pestrost obsahu. Zájmové vzdělávání zahrnuje různé obory lidského vědění: vzdělávání seniorů, feminismus, sport, ekologie, věda, technika, sběratelství, obohacení duševního života aj. Dobrovolnost na uvedených akcích je podložena silnou vnitřní motivací. Důvody k zapojení do zájmových aktivit mohou být rodinné i prestižní, určitá individuální potřeba či zájem, snaha o poznávání nebo realizaci aj.⁵⁵

Otevřenost. Zájmového vzdělávání se především účastní senioři, studenti, lidé s vyšším vzděláním. Tato charakteristika zájmového vzdělávání se propojuje a vzájemně ovlivňuje s dalšími segmenty vzdělávání. Spojující prvky jsou hlavně kvalifikovaní experti, odborná literatura, učebny, kurzy apod.⁵⁶

3.2 CÍLE A FUNKCE ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁNÍ

Hlavním **cílem** vzdělávání má být všestranně rozvinutá osobnost, relativně samostatná, přesto však plně zapojená do společenských vztahů. Cíle známe poznávací, dovednostní a hodnotové. V oblasti zájmového vzdělávání se často jedná o výchovu ve volném čase, tím je myšleno využití plného potenciálu volného času zařazujícího se především do celoživotního edukativního a socializačního procesu. Každý jedinec by měl mít možnost kvalitně tvůrčím způsobem se zaměřením na vlastní rozvoj, využít

---

⁵⁴ ŠERÁK,M. A DVOŘÁKOVÁ,M. *Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha:Česká zemědělská univerzita v Praze,2009,s.37,ISBN 978-80-213-2201-7.

⁵⁵ Tamtéž,s.37.

⁵⁶ ŠERÁK,M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze,Filozofická fakulta,2005,s.72.ISBN 80-86284-55-7.

svůj volný čas. Systém zájmového vzdělávání by měl doplňovat formální vzdělávání a navazovat na ně, nikoliv jej nahrazovat.

Hlavními **funkcemi** zájmového vzdělávání jsou:

- *světónázorová* – jde o orientaci, pochopení světa jedincem a následné postavení v něm
- *všeobecně vzdělávací* – rozšiřování poznatků
- *sociálně adaptační* – zvládnutí sociálních rolí
- *sociálně integrační, kontrolní* – integrace lidí do společnosti, vytváření a předávání životních hodnot k posilování soudržnosti
- *kompensační* – překonání nedostatků a jednostrannosti ve výchově
- *popularizační* – šíření poznatků a stimulace k dalšímu vzdělávání
- *ekonomická*
- *kvalifikační* – znalosti a dovednosti nutné k zvládnutí pracovních rolí
- *konzervační* – uchování hodnot
- *inovační* – překonávání již dříve získaných zastaralých poznatků
- *relaxační* – důležité jsou emoce
- *regenerační*
- *profylaktická* – hodnotné naplnění volného času
- *seberealizační*
- *komunikativní* – vzájemný styk mezi jedinci majícími společný zájem, rozšiřování okruhu známých
- *expresivní* – umělecké aktivity, charitativní činnost aj.⁵⁷

---

⁵⁷ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s. 73, 74. ISBN 80-86284-55-7.

3.3 FORMY A METODY ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

V oblasti zájmového vzdělávání vykazuje didaktická činnost mnohé edukační, psychologické a sociální zvláštnosti. V této oblasti je vidět velká variabilita a flexibilita přístupů, které se navzájem prolínají a vyvíjejí. Velice záleží na hodnotové a proměnlivé orientaci účastníků, jejich sociálním statutu, individuální diferenciaci zájmů a potřeb, charakteru profesní činnosti, dosaženém vzdělání, věku a působení vnějších sociálních, kulturních, ekonomických a politických faktorů.

Každá vzdělávací akce by se měla připravovat samostatně s přihlédnutím na konkrétní specifika situace. Vzdělávacím aktivitám by mělo předcházet zjišťování potřeb požadavků, např. formou průzkumu veřejného mínění, osobními rozhovory nebo analýzou dokumentů. Výsledek by měl přinést určitý cíl v podobě jasného a konkrétního požadavku, čeho má být dosaženo.⁵⁸

Formy zájmového vzdělávání

Nejvyužívanější formou je **výuka přímá** – přednášky, semináře, kurzy. Další, již méně využívanou formou, je **vzdělávání distanční** jako multimediální forma studia s ohledem na odborné a finanční nároky. Tuto aktivitu nejvíce využívají některé vysoké školy a specializované instituce v oblasti jazykového vzdělávání a výpočetní techniky.⁵⁹

Typickou organizační formou zájmového vzdělávání seniorů je **kroužek**. Jedná se o dobrovolné sdružení jedinců se stejnou zájmovou orientací rozšiřující dovednosti, vědomosti za pomoci poznávacích a tvořivých činností vyznačující se spojením odborného studia s praktickou realizací získaných vědomostí.

---

⁵⁸ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s. 80. ISBN 80-86284-55-7.

⁵⁹ Tamtéž, s. 80.

Zájmové kroužky mohou být:

- naučné – vlastivědné, přírodovědné, jazykové ...
- technické – modelářské, elektrotechnické ...
- společenské – šachové, křížovkářské ...
- sběratelské – filatelistické, sběr gramodesek ...
- umělecké – divadelní, hudební, taneční, fotografické, filmové ...
- sportovní, tělovýchovné – turistické, gymnastické, tenisové...⁶⁰

Poslední zmíněnou formou je **sebeřízené učení**, jde o cílevědomou a záměrnou činnost jedince podmíněnou vlastním úsilím, jejímž cílem je rozvoj a formování osobnosti, schopností, zkušeností a vědomostí.

Metody zájmového vzdělávání

S využitím metod je těsně spojena spolupráce lektora s učícím se jedincem. Velmi záleží na zvolení správné lektorské metodě, existuje již několik typů. Zatímco dříve se kladl důraz hlavně na vyučujícího lektora a metoda byla chápána jako postup, nyní se více respektuje aktivita učeného. Je tím stimulováno učení dospělého, vedoucího k určitému cíli a tím se činí učební proces efektivním.

Známe několik přístupů v kategorizaci metod. Jedno z vhodných rozdělení je:

- monologické – přednáška, referát
- dialogické – diskuze, seminář, beseda
- organizační – zájmový kroužek, vzdělávací kurz, exkurze
- kombinované – filmový festival, tematický večer, výchovný koncert.⁶¹

---

⁶⁰ ŠERÁK,M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze,Filozofická fakulta,2005,s.80,81.ISBN 80-86284-55-7.

⁶¹ Tamtéž,s.77,78.

Problémem zájmového vzdělávání je aplikace netradičních metod a následné použití moderních technologií. Záleží na výukových stereotypch, lektorské odbornosti, svou roli hraje i celková nechuť mnohých pracovníků k netypickým postupům. Bohužel, důležitá je kvalifikovanost lektorů i nedostatek finančních prostředků, od něhož se odvíjí následně i kvalita technického zabezpečení.

Velmi žádanou metodou je **jednorázová přednáška**, která je méně finančně, časově i organizačně náročná než **přednáška dlouhodobá**. Přednášky jsou používány zejména v zájmovém vzdělávání.

V zájmovém vzdělávání je důležitá tzv. **zážitková pedagogika**. Důraz se klade zejména na rozvoj osobnosti, na přihlížení k získaným bezprostředním zkušenostem, akceptujících přímé jednání a aktivizaci lidských potřeb. Tyto aktivity jsou realizovány hlavně v přírodě a jsou založeny na podložených zážitcích a osobních zkušenostech.⁶²

3.4 TYPY ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Zájmové vzdělávání patří zaslouženě do nejrozšířenější sféry vzdělávání dospělých. Mezi nejznámější typy zájmového vzdělávání patří:

- **občanské vzdělávání** – řadíme sem převážně individuální rozvoj občanských kompetencí a znalostí, dobrovolnou účast na přednáškách a kurzech s občanskou či politickou tematikou apod. Hlavním cílem občanského vzdělávání je řešení vztahu mezi občanem a státem, jednotlivcem a společností, rozšiřování demokratických principů, adaptace na měnící se společenské podmínky - globalizaci, diskriminaci aj. Součástí občanského vzdělávání je právní a ekonomické vzdělávání (především stát

---

⁶² ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s.78,79. ISBN 80-86284-55-7.

by se měl snažit o rozvoj zmíněného vzdělávání, následně se prosazují nejrůznější občanská sdružení, zájmové organizace a společenské instituce)⁶³

- **kulturní a estetická výchova** – kultura přispívá k rozvoji emocionální, intelektuální i morální úrovně každého občana, napomáhá sebeidentifikaci občana jako svobodné individuality a identifikaci občana se společenstvím, ve kterém žije. Estetická výchova patří mezi historicky nejstarší oblast vzdělávání a výchovy – upozorňuje se na působení krásna na člověka, schopnost jeho vnímání, formování vztahu jedince ke společensky uznávaným kulturním hodnotám a uplatňování pozitivního vlivu umění na emocionální složku osobnosti. Důležité jsou subjektivní emoce, schopnost prožitku a vcítění se. Jde hlavně o výchovu uměním a výchovu k umění. Nejnavštěvovanějšími organizacemi kulturního a estetického vzdělávání patří muzea a galerie. Důležitou součástí kulturní a estetické výchovy je také hudební vzdělávání⁶⁴

- **pohybová a sportovní výchova** – zahrnuje oblast aktivní péče o fyzický stav člověka. Sport zahrnuje všechny formy tělesné činnosti, které si díky organizované i neorganizované účasti kladou za cíl rozvoj psychické i tělesné kondice a upevňování zdraví. Pohybová výchova využívá pohybových aktivit k tělesné přípravě pro životní praxi, k rozvoji osobnosti a optimalizaci tělesného stavu. S tímto přímo souvisí dodržování tzv. zdravého životního stylu, které u nás uznávají především ženy, osoby s vyšším vzděláním a vyššími příjmy. Znamé organizace zabývající se sportem jsou Český svaz tělesné výchovy a sportu, Česká obec Sokolská, Svazarm a další sdružení⁶⁵

- **cestování a turistika** – od sportu se liší tím, že nejsou zaměřeny na výkon a lze definovat jako aktivní pohybové činnosti zaměřené na uspokojování potřeb reprodukce fyzických i duševních sil člověka formou

---

⁶³ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s. 140-143. ISBN 80-86284-55-7.

⁶⁴ Tamtéž, s. 144-147.

⁶⁵ Tamtéž, s. 152-159.

odpočinku, poznávání, sportovního vyžití, společenské komunikace apod. ve volném čase a mimo každodenní životní prostředí. Po roce 1989 došlo k mnohým změnám, otevřely se hranice a tím byl umožněn intenzivní rozvoj mezinárodního cestovního ruchu. Nejvýznamnější organizací je klub českých turistů⁶⁶

- **zdravotní výchova** – týká se rozvoje celkové zdravotní uvědomělosti, fyzické a duševní hygieny, zdravé výživy, zdravého životního stylu a podílí se na zdravotní prevenci. Jedna z nejstarších organizací je Červený kříž
- **přírodovědná a ekologická výchova** – zabývá se vytvářením hodnot a pozitivních postojů ve vzájemných vztazích systému člověk-společnost-příroda. Cílem tohoto působení je rozvinutí návyků a znalostí občanů nutných k pochopení těchto vzájemných vztahů
- **vědeckotechnické vzdělávání** – důležitý je rozvoj poznávání skutečnosti pomocí vědy, prohlubování dovedností a vědomostí, popularizace a zavádění nových poznatků v praxi
- **jazykové vzdělávání** – jde hlavně o edukaci dospělých, kde je možným výstupem získání formální kvalifikace
- **náboženská a duchovní výchova** – slouží výhradně k osobnímu rozvoji jednotlivce, v minulosti byla u nás výrazně potlačována⁶⁷
- **vzdělávání seniorů** – nabízí se stále více nabídek vzdělávacích příležitostí pro populaci osob v postproduktivním věku. Aktivní práce se seniory je považována za společenskou nutnost. Realizace edukačních aktivit v praxi se často zaměřuje na prevenci, popř. odstranění a kompenzaci hrozících deficitů. Hlavním cílem je udržení intelektuálních a tělesných sil. Velice důležitá role je přisuzována snaze o podporu kvalitnějšího a důstojného života. Vzdělávání pro seniory by mělo být součástí celospolečenského přístupu. Na společnosti je, aby zajistila svým členům možnost stárnutí v důstojnosti a bezpečí a umožnila seniorům zapojit

---

⁶⁶ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s. 160-163. ISBN 80-86284-55-7.

⁶⁷ Tamtéž, s. 164-176.

se do všech občanských aktivit. Neustále narůstá střední délka života a s tím roste i počet výkonných jedinců v seniorském věku. V ČR existují různé spolky a nadace věnující se zmíněné populaci. Mezi důležité se řadí univerzity třetího věku, akademie třetího věku, univerzita volného času, Český svaz žen aj. Dále je vzdělávání seniorů realizováno v prostředí divadel, muzeí, knihoven, místních klubů důchodců, tělovýchovných spolků apod.⁶⁸

3.5 PRACOVNÍCI V OBLASTI ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Realizace jednotlivých aktivit ve sféře zájmového vzdělávání je ve velké míře závislá na pomoci kvalifikovaných pracovníků. Mezi jejich hlavní úkoly patří především realizace organizačních činností, vhodný výběr didaktických metod a forem, rozšiřování informací a samotná realizace volnočasových aktivit. Měli by vynikat hlavně v komunikačních dovednostech, zejména v navazování kontaktu s klientem a poskytování informační a poradenské služby, měli by ovládat didaktické znalosti i odborné kompetence týkající se konkrétních volnočasových aktivit. Schopný pracovník se v každém případě musí vyznačovat mimořádnou flexibilitou projevující se schopností vystupovat v různých profesních rolích, jejichž sféry působnosti se navzájem překrývají. Především jde o následující role:

- **diagnostik** – vyhodnocuje a určuje potřeby a zájmy, stanovuje použití následujících metod, forem, pomůcek
- **organizátor** – zajišťuje materiální, finanční, personální složku
- **manažer** – zodpovídá za skladbu a průběh realizovaných aktivit

---

⁶⁸ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s. 185-191. ISBN 80-86284-55-7.

- **lektor** – realizuje vzdělávací akci, předává informace, napomáhá při osvojování dovedností a znalostí, zajišťuje zpětnou přímou vazbu
- **podněcovatel** – podporuje a umožňuje komplexní zapojení seniorů do průběhu volnočasových aktivit a podněcuje aktivitu i zájem
- **poradce** – podává informace o nabídce volnočasových aktivit a možnostech zapojení, napomáhá efektivnímu a hladkému průběhu konaných aktivit
- **hodnotitel** – zajímá se o spokojenost účastníků s průběhem akce, provádí evaluaci celého procesu, navrhuje budoucí změny v následné organizaci a realizaci.⁶⁹

Instituce zabývající se zájmovým vzděláváním z velké části využívají služeb externích lektorů, kteří často působí v několika organizacích současně. Potřebnou kvalifikaci mohou nabýt pouze samostatnou a cíleně zaměřenou odbornou přípravou. Z praxe je známo, že je třeba těmto pracovníkům poskytnout ucelený systém vzdělávání, neboť přístupy a samotné volnočasové aktivity prošly za poslední desetiletí dynamickým vývojem. Přesto je v ČR zatím bohužel prokázána nedostatečnost dosavadní nabídky možností příprav potřebných ke kvalifikaci pracovníků.⁷⁰

3.6 HISTORICKÝ VÝVOJ ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

Zájmové vzdělávání je jednou z nejstarších součástí vzdělávání dospělých a platí zde návaznost na některé formy původní osvětové činnosti. Vývoj osvětové soustavy patří do dějin spolků, sdružení a jednot. Jejich edukační aktivity směřovaly převážně na oblast základní vzdělanosti, politiky a kultury. Odborný a kvalifikační pohled se prosazuje až v šedesátých letech 19. století.

---

⁶⁹ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s. 74, 75. ISBN 80-86284-55-7.

⁷⁰ Tamtéž, s. 76.

Koncem 60. let pod vlivem ústavy z roku 1867 došlo k uvolnění společenského života a hojně se začaly zakládat mnohé pěvecké, umělecké, čtenářské a ženské spolky. Nejznámějším spolkem byl Sokol – nejstarší česká tělovýchovná organizace na území Rakouska-Uherska, kde se jeho členstvo ze začátku skládalo ze střední vrstvy obyvatel, ale později se zaměřovalo především na dělníky. Dalšími významnými spolky byly Orel a Svaz osvětový.

K výraznějším změnám došlo ve 20. letech minulého století, kdy měly obce za povinnost opatřit pro vzdělávací akce místnost a pečovat o lidovýchovu. Na oblast lidovýchovy dohlíželo Ministerstvo školství a národní osvěty. V roce 1925 se transformoval Svaz osvětový na Masarykův lidovýchovný ústav a jeho úkolem bylo sjednotit veškerou osvětovou činnost. Mezi mnohé další vzdělávací centrály se řadí Dělnická akademie - spoluzakladatelem byl profesor Karlovy univerzity T. G. Masaryk. Drtivý dopad na lidovýchovu měla hospodářská krize v letech 1929-1933 a léta okupace 1939-1945.

Poválečné změny přinesly nastolení režimu SSSR pod vedením KSČ, řídící se duchem Leninova tvrzení, že zatímco nadstranickost je buržoazní ideou, stranickost je ideou socialistickou. Roku 1947 došlo k založení samostatné katedry lidovýchovy na Pedagogické fakultě UK. Na další vývoj lidovýchovy měly fatální vliv události z února 1948, kdy se kulturní dění vychýlilo ve prospěch státního a stranického aparátu. Začaly působit tzv. akční výbory Národní fronty, pod nimiž kultura značně trpěla několik následujících let. Od konce padesátých let dochází k intenzivnímu rozvoji zájmové umělecké činnosti a výchovy uměním, vznikají instituce jako Socialistický svaz mládeže, Československý svaz žen, Svazarm, Československý červený kříž a další.

V sedmdesátých letech spadala oblast zájmového vzdělávání pod ministerstvo kultury. Největší vzdělávací institucí té doby byla Socialistická akademie ČSSR. Organizace Revolučního odborového hnutí (ROH) byla základní organizací odborových svazů, kde mj. byl kladen důraz na využití volného času zaměstnanců rozvíjením zájmových forem vzdělávání.

Současnost. Po roce 1989 došlo k výrazným změnám, které se v zájmovém vzdělávání projeví hlavně v organizačním zabezpečení a vlastnictví aktivních

subjektů. V zájmu státu je, aby docházelo k rozvoji oblasti zájmového vzdělávání pro jednotlivce i pro společnost, to zahrnuje Národní program rozvoje vzdělávání v ČR z roku 2001 Bílá kniha. Vzniká celá řada soukromých vzdělávacích institucí, i se zahraniční účastí, odlišující se různými zájmy a cíli. Dochází k menší zastupitelnosti státu, přesto při celoživotním vzdělávání je úloha státu stále potřebná. Začínají se zakládat různé kluby, např. klub důchodců, klub sběratelů aj., v nichž se účastníci zabývají konkrétními činnostmi v určitém oboru. Dalšími poskytovateli celoživotního vzdělávání jsou vysoké školy poskytující služby buď bezplatně nebo za úhradu. Účastníkem vzdělávacího programu není student přímo ve smyslu vysokoškolského zákona, ale po ukončení dostává osvědčení o absolvování studia.

V České republice neexistuje registrační povinnost pro organizace vzdělávání dospělých. Proto jsou veškeré pokusy o vytvoření jakékoliv centrální databáze značně neúplné. Přesto je průkazné, že se v otázce registrace vzdělávacích organizací stále více prosazují nestátní organizace. Významnou činnost plní Ústav pro informace ve vzdělávání, který řeší projekt Informační systém dalšího vzdělávání jako součást celoživotního vzdělávání, zakladatel je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Oblast vzdělávání dospělých včetně zájmového vzdělávání má v ČR značné rezervy. V současné době není u nás k dispozici žádný platný zákon, který by se uvedenou problematikou samostatně zabýval. Segment celoživotního vzdělávání je nyní řešen pomocí různých, navzájem nepropojených vyhlášek a předpisů.⁷¹

---

⁷¹ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2005, s. 83-112. ISBN 80-86284-55-7.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 POPIS VÝZKUMU

Současná generace seniorů se průkazně liší od generace seniorů předchozí, hlavně působením tzv. aktivního stáří. To zahrnuje převážně možnosti věnovat se svým koníčkům, zálibám, cestování a v neposlední řadě najít si čas na jakoukoliv formu vzdělávání, ať už v rámci přednášek, kurzů, univerzit třetího věku nebo poznávacích zájezdů. Vše je podmíněno uspokojujícím zdravotním stavem jedince, poskytnutým rodinným zázemím majícím vliv na podporu a rozvoj aktivit, někdy záleží i na finančních prostředcích zúčastněného. Každému seniorovi, pokud má zájem, by měla být poskytnuta možnost poznávat nové vrstevníky, setkávat se známými lidmi a dozvědět se nové informace. Zmíněné aktivity seniorů může ovlivnit příslušná nabídka služeb, kulturních a sportovních aktivit či potřebná možnost vzdělávání v určitém regionu.

Autorka se nyní po části teoretické zaměří především na to, jaké jsou možnosti vzdělávání pro seniory ve městě Sušice. Předmětem zkoumání a hlavním cílem práce je zjistit, jak senioři hodnotí možnosti v oblasti zájmového vzdělávání pro seniorskou populaci v Sušici.

4.1 CÍL A VÝZKUMNÝ ZÁMĚR

V bakalářské práci byly celkem zvoleny tři důležité cíle a těmi jsou:

Cíl č. 1: Zjistit, zda jsou senioři dostačujícím způsobem seznámeni s nabídkou a možnostmi zájmového vzdělávání, popř. zda ví, kde nabízené možnosti v regionu najít.

Výzkumný záměr – hypotéza č. 1: Seniorská populace je dostatečně seznámena s nabídkou zájmového vzdělávání, s případným dostatečným využitím poskytujících míst přímo v určeném regionu.

Cíl č. 2: Zjistit, zda je nabídka v oblasti zájmového vzdělávání pro seniory dostačující a zda jsou s ní uživatelé spokojeni.

Výzkumný záměr - hypotéza č. 2: Možnost nabídky forem ve vzdělávání je pro seniory dostačující a uspokojivá. Pokud chybí některá z nabídek, je potřeba přesně zjistit, o co mají senioři zájem a zkusit najít řešení nabídky ve vzdělávání.

Cíl č. 3: Zjistit, co uživatelé forem zájmového vzdělávání vede k jejich aktivizaci.

Výzkumný záměr - hypotéza č. 3: Senioři mají neustálý zájem se vzdělávat a být v kontaktu s lidmi jim blízkými.

Veškerý průběh výzkumu probíhal přímo ve městě **Sušice** za podpory Odboru sociálních věcí Městského úřadu Sušice a Sociálních služeb Sušice, které poskytly autorce práce návštěvu klubu důchodců, účast na přednáškách kurzu univerzity třetího věku a v neposlední řadě umožnily přístup k veškerým aktivitám v Domově pro seniory a v Domě s pečovatelskou službou.

4.2 METODIKA ŠETŘENÍ

Zde je popsána realizace, technika a potřebná metoda výzkumu. Celé šetření je zaměřeno na možnost, zájem o vzdělávání seniorů a jaké obory v zájmovém vzdělávání upřednostňují. Pro potřebu výzkumu byla zvolena kvantitativní metoda ve formě anonymního dotazníkového šetření (příloha A). Kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji, které se dají matematicky zpracovat. Je možné vypočítat jejich průměr, sčítat je nebo vyjádřit v procentech. Při kvantitativním výzkumu není nutné vidět respondenty a tím je zajištěna nestrannost úhlu pohledu na zkoumaný vzorek. Hlavním cílem je třídění údajů a vysvětlení změn případných jevů. Při kvantitativním

výzkumu je nutné vybírat zkoumané osoby tak, aby co nejlépe reprezentovaly určitou populaci. Pokud jsou zkoumané osoby dobře vybrány, počítá se s možností použití výsledku pro celou populaci. Tímto se prověřují existující poznatky, které jsou známy o pedagogickém jevu a zároveň se tyto teorie potvrzují nebo vyvracejí. Nejlepším dokazujícím způsobem je vyvozování z teorie hypotéz a ty se potom ve výzkumu testují, potvrzují nebo vyvracejí.⁷²

Šetření se realizovalo v průběhu měsíce prosince 2015 za pomoci již uvedených příslušných odborů města Sušice. Respondenti jsou přímo obyvatelé města Sušice a přilehlých vesnic.

Autorčiným záměrem bylo oslovit co nejvíce respondentů, proto se snažila být seniorům co nejbližší. Byla jí přímo umožněna návštěva tří přednášek univerzity třetího věku konané v Domě s pečovatelskou službou v Sušici. Zde byli účastníci kurzu velice vstřícní a ochotní vyplnit poskytnutý dotazník. Dále se zúčastnila několik aktivit klubu důchodců v Domě s pečovatelskou službou, kde byli senioři rovněž přístupní k vyplnění dotazníku. Všem osloveným respondentům byl vysvětlen účel dotazníku. Byli seznámeni s tím, že získaná data budou použita pouze pro tuto práci a rovněž byli ujištěni o zachování své anonymity. To, že je dotazník anonymní, muselo být u některých respondentů skutečně zdůrazněno, neboť hrozilo následné nevyplnění. Přesto zde byla téměř stoprocentní návratnost. Dům s pečovatelskou službou celkově pomohl s následným oslovením obyvatel bydlících v tomto zařízení. Ti, kteří vyplňovali dotazník sami, byli požádáni hlavně z důvodu anonymity, aby vyplněný dotazník vhodili do schránky pečovatelské služby „Připomínky, přání, stížnosti, podněty“ přímo v Domě s pečovatelskou službou umístěnou na chodbě v suterénu budovy vedle jídelny. Zde bylo předběžně s koordinátorkou pečovatelské služby dohodnuto následné vyzvednutí vyplněných dotazníků. Další velkou pomocí bylo poznání chodu Domova pro seniory, jehož zřizovatelem je Město Sušice. Zde byli velice vstřícní všichni pečovatelé, kteří pomohli s následnými dotazy od respondentů při vyplnění dotazníku, nebo s celkovou pomocí s vyplněním dotazníku. Důležité bylo nechat skutečně hlavní

---

⁷² GAVORA,P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1.vyd.Brno: Paido,2009,s.31,32.ISBN 80-85931-79-6.

cíl při vyplňování na pracovnících domova, neboť oni se nejlépe znají s případnými respondenty. Poslední a nedílnou součástí s pomocí zmíněného dotazníku byl přímo Sociální odbor města Sušice, který výrazně poradil při hledání cílených respondentů. Autorka práce nadále oslovila s žádostí o pomoc při vyplnění dotazníku přímo Městskou knihovnu Sušice a klub seniorů. I zde se setkala s pozitivním přístupem a s dostatečnou pomocí od těchto nezávislých organizací. Určitá část dotazníků byla rozdána na dvou přednáškách z celkového cyklu deseti přednášek se zdravotní tematikou pro seniory „O zdraví převážně nevážně“, na přednášce č. 2 pod názvem „Diabetes mellitus – se zaměřením na II. typ“ a na přednášce č. 3 pod názvem „Výživa seniora, obezita, podvýživa“ konané v Domě s pečovatelskou službou v Sušici, kterých se též autorka zúčastnila.

Určitá část dotazníků byla vyplňována s každým respondentem samostatně metodou individuálního rozhovoru. Toto probíhalo vždy na přání dotazovaného. Senioři někdy nebyli ochotni sami vyplňovat dotazníky. Ze začátku si nebyli dotazovaní jistí, zda budou odpovídat správně na otázky, ale po vysvětlení, že mohou volně vyjádřit svůj názor (a v tom jim nebyly kladeny žádné meze), se uvolnili a rozhovor probíhal bez jakéhokoliv napětí. Ostatním respondentům byla ponechána určitá doba pro seznámení a vyplnění dotazníku.

Dotazník byl sestaven z dvaceti otázek. Prvních pět otázek pomohlo autorce rozdělit respondenty dle pohlaví, zjistit věkovou kategorii, v jakém regionu a kde bydlí, zda ještě pracují a jejich nejvyšší dosažené vzdělání. Další kladené otázky se již přímo zabývají zájmovým vzděláváním seniorů a tím, zda mají senioři vůbec zájem o vzdělávání a nabízené aktivity, kde získávají potřebné informace o těchto aktivitách a od koho, jakých aktivit se zúčastňují a co je zajímavé, co preferují, jak jsou s tímto zájmovým vzděláváním spokojeni, co senioři v uvedeném regionu města Sušice postrádají a čemu by se rádi věnovali.

Z rozdaných dotazníků se autorce bakalářské práce vrátilo celkem 78 vyplněných dotazníků. Při rozhovoru s dotazovanými se nenesetkala s negativní reakcí autorka ani zaměstnanci Domova pro seniory, kteří poskytli pomoc obyvatelům domova s radou a s vyplněním dotazníku. Většina respondentů chtěla mít na vyplnění dostatek času a

vyplnit si jej v klidu v domácím prostředí. Všem respondentům za spolupráci a čas strávený nad dotazníkem mnohokrát děkuji.

4.3 MĚSTO SUŠICE A JEHO VZDĚLÁVACÍ AKTIVITY

Město Sušice, též často nazývané „Brána Šumavy“, leží v nadmořské výšce 465 m ve Svatoborské vrchovině a rozprostírá se po obou březích řeky Otavy. Leží v Plzeňském kraji, okresním městem jsou Klatovy a od r. 2003 je obcí s rozšířenou působností pro 30 přilehlých obcí.⁷³

Sušice má dle výsledků Českého statistického úřadu k 1. 1. 2015 celkem 11 257 obyvatel. Z uvedeného počtu je 2 271 obyvatel starších 65 let, z toho je 1 364 žen a 907 mužů.⁷⁴

Město nabízí řadu možností kulturního, rekreačního a sportovního vyžití. Sušice je jedním z východisek do oblasti centrální Šumavy, neboť leží na křižovatce turistických map na okraji Národního parku Šumava zřízeného v r. 1991.

V Sušici je i mnoho zájmových spolků určených starším lidem a seniorům. Mezi hlavní patří: Český červený kříž, Klub seniorů, Klub českých turistů – odbor Sušice, Česká křesťanská akademie Sušice, Filatelisté, Zahradkáři, Chovatelé drobného zvířectva Sušice, Pstruhový revír v řece Otavě – Rybářský revír Otava 7 a Kruh přátel hudby.⁷⁵

Nabízené sportovní aktivity a aktivity pro volný čas občanům Sušice a okolí v postproduktivním věku pořádají: Tělocvičná jednota Sokol Sušice, Tělovýchovná

---

⁷³ MĚSTO SUŠICE, *Sušice a okolí: základní údaje*, [online], [cit. 2015-12-08], dostupné z: <http://www.mestosusice.cz/susice/zaklad.asp/>.

⁷⁴ ČSÚ Praha, *Vše o území VDP*, [online], [cit. 2015-12-17], dostupné z: <https://vdb.czso.cz/>.

⁷⁵ MĚSTO SUŠICE, *Sušice a okolí: zájmové spolky*, [online], [cit. 2015-12-08], dostupné z: <http://www.mestosusice.cz/susice/fr.asp?tab/>.

jednota Sušice, Sportovně střelecký klub Sušice a Cyklistický oddíl JIKO Čácha Sušice. Zvláště ženám jsou určena různá cvičení např. Klub Káčko – jóga pokročilí a cvičení pro radost, Bazén Sušice – cvičení pro ženy a pilates a Sportovní hala Sušice pořádá cvičení pro starší ženy a tělocvik pro zdravotně postižené.⁷⁶

Vzdělávací i kulturní akce dále pořádá přímo Městské kulturní centrum Sušice v budově Sokolovna, městská knihovna nebo kino.

Sociální služby Sušice jsou příspěvkovou organizací města Sušice a v jejich prostorách v Domě s pečovatelskou službou a v Domově pro seniory jsou též nabízeny seniorům různorodé zájmové aktivity a vzdělávání. Jednou z nejdůležitějších vzdělávacích aktivit jsou kurzy **univerzity třetího věku**, které jsou zde poskytovány klientům již od září 2009. Posláním univerzity je rozšíření poznatků, dovedností a vědomostí osob v seniorském věku, tzn., že se posluchačem může stát každý, kdo dosáhl důchodového věku. Jednotlivý kurz probíhá vždy formou šesti přednášek 1x za 14 dní od 9.00 do 11.00 hod. přímo v budově Domu s pečovatelskou službou. Garantem kurzu je Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze. Univerzita třetího věku poskytuje osobám v pozdějším věku všeobecné, zájmové a neprofesní vzdělávání na vysokoškolské úrovni. Univerzita třetího věku je pro seniory zpoplatněná, za semestr se vybírá 200 – 300 Kč. Zimního semestru 2015 zahájeném 29. září tématem Dějiny oděvní kultury a Lesnictví se zúčastnilo a úspěšně ukončilo celkem 21 seniorů.⁷⁷

Ve čtrnáctideníku Sušické noviny ze dne 12. 2. 2016 v článku „Virtuální univerzita třetího věku – slavnostní promoce v Praze“ (příloha B) je nastíněno slavnostní předávání osvědčení o absolutoriu studentům ze všech konzultačních středisek univerzity třetího věku v aule ČZU v Praze konané 26. 1. 2016. Promoce se zúčastnili i sušičtí studenti, kteří zdárně ukončili zimní semestr 2015 (příloha C).

---

⁷⁶ MĚSTO SUŠICE. *Sušice a okolí: sport, volný čas*, [online], [cit. 2015-12-08], dostupné z: <http://www.mestosusice.cz/susice/sport.asp/>.

⁷⁷ SOCIÁLNÍ SLUŽBY MĚSTA SUŠICE. *Univerzita 3. věku*, [online], [cit. 2015-12-08], dostupné z: <http://www.socialni-susice.cz/aktivity/univerzita-3-veku/>.

Další velmi navštěvovanou vzdělávací akcí pořádanou v místnosti jídelny Domu s pečovatelskou službou je cyklus deseti přednášek se zdravotní tematikou „O zdraví převážně nevážně“, kde je vždy přednášejícím lékař zabývající se ve své praxi zadaným tématem přednášky (příloha D). Probíhá vždy 1x měsíčně a v měsíci červnu 2016 se tento cyklus přednášek ukončí.

Dům s pečovatelskou službou nabízí pro aktivizaci prostory - klubovnu určenou především klubu důchodců, aktivizační místnost pro obyvatele bydlící přímo v domě, ale i pro ostatní seniory města Sušice a přilehlých vesnic. Na všechny pořádané akce je možný předem domluvit doprovod, popř. dovoz klienta. Mezi pořádané aktivity se řadí: individuální a skupinový trénink paměti, cvičení, vaření a pečení, pomoc při práci s mobilním telefonem, promítání filmů, trénink jemné motoriky při ručních pracích a výuka na počítači. Aktivitami se snaží předcházet např. samotě způsobené vyšším věkem, vede k rozvoji osobnosti, k udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začlenění osob. A v neposlední řadě je v Domě s pečovatelskou službou možnost zápůjčky knih v obytné části, kde si senioři knihu sami vypůjčí a následně vrátí zpět na určené místo.⁷⁸

Zaměstnanci Domova pro seniory Sušice a domova se zvláštním režimem se snaží zapojovat své klienty do různých aktivit, např. mohou využívat kinokavárnu, podílet se při ručních pracích a i zde je jako v Domě s pečovatelskou službou od r. 2009 každoročně zahájena virtuální výuka univerzity třetího věku, kterou vždy v domově vede proškolená lektorka Marie Pavelcová. Za dobu, po kterou zde univerzita běží, dosáhli 4 posluchači osvědčení o absolutoriu. Při těchto všech aktivitách mají senioři v domově své „pomocníky“, a těmi jsou: **smyslová aktivizace** – cílem je podpora nenásilné a přirozené komunikace mezi klientem a pracovníkem pomocí všech zachovaných smyslů a zdrojů, pracuje se v malých aktivizačních skupinkách, kde se klienti pravidelně setkávají a udržují společenský kontakt; **bazální stimulace** – společným cílem je podpora vnímání, komunikace a mobilizace či udržení zachovaných schopností je individuální a zohledňuje jedinečnost ošetřovaného především ležícího

---

⁷⁸ SOCIÁLNÍ SLUŽBY MĚSTA SUŠICE. *Aktuální program*, [online],[cit.2015-12-08],dostupné z:<http://www.socialni-susice.cz/program/aktualni-program/>.

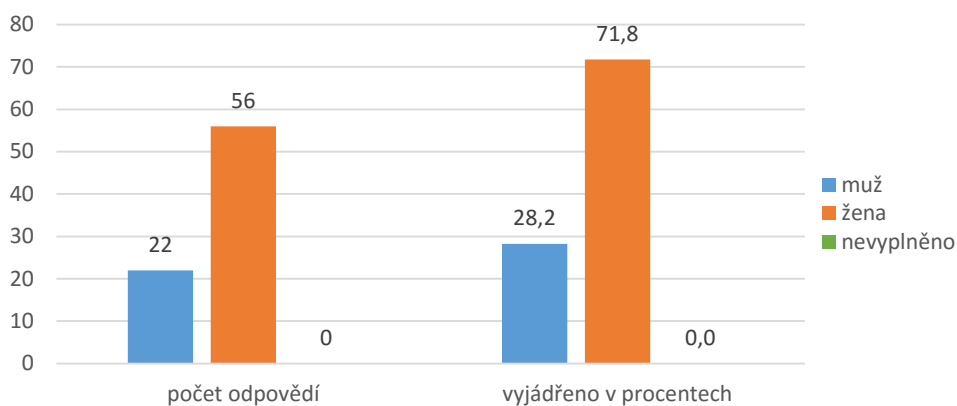
seniora, uvedený domov je zároveň akreditovaným pracovištěm; **validační terapie** – je založena na pozorném naslouchání a empatii, z velké části je využívána u seniorů s postupující demencí, kteří ztrácejí schopnost orientovat se v realitě, postupnými komunikačními kroky jsou senioři vedeni žádoucím směrem k vyrovnanosti; **kinestetická mobilizace** – kinestetika je často nazývána jako pohybový a komunikační koncept, používá se u ležících klientů, je nezbytnou součástí pro šetrnou manipulaci a hlavně má minimalizovat bolestivé podněty klienta.⁷⁹

4.4 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Veškeré grafy jsou vypracovány v programu MS Excel.

Otázka č. 1: Jste a) muž, b) žena

Graf č. 1: pohlaví

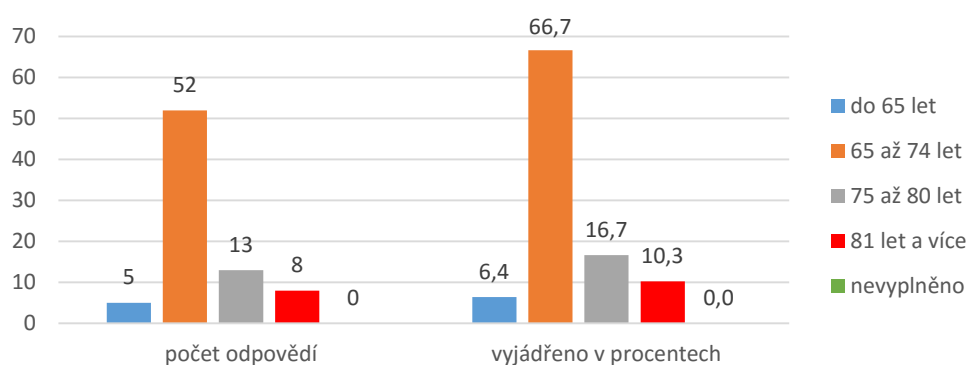

⁷⁹ SOCIÁLNÍ SLUŽBY MĚSTA SUŠICE. *Nové směry péče*, [online],[cit.2015-12-08],dostupné z:<http://www.socialni-susice.cz/sluzby/nove-smery-v-peci/>.

Z celkového počtu odpovědí 78 (100%) odpovídala převážná většina žen 56 (71,8%), počet dotazovaných mužů je 22 (28,2%). Z toho je zřejmé, že o zájmové vzdělávání seniorů se více zajímají ženy než muži.

Otázka č. 2: Váš věk je a) do 65 let, b) 65 až 74 let, c) 75 až 80 let, d) 81 let a více

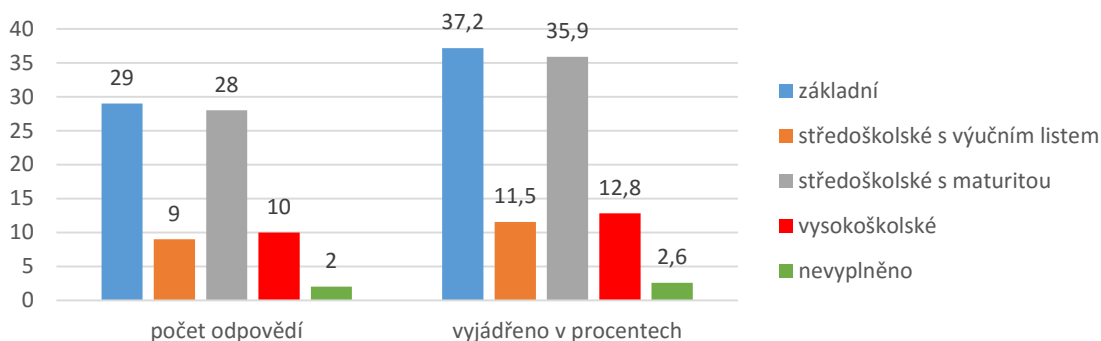
Graf č. 2: věk

Nejvíce respondentů tvoří senioři ve věku 65 až 74 let v počtu 52 (66,7%), druhá skupina je zastoupena seniory 13 (16,7%) ohraničené věkem 75 až 80 let, 8 (10,3%) seniorů z celkového počtu 78 jsou ohraničené věkem 81 a více a jen 5 (6,4%) respondentů je ve věkové kategorii do 65 let. Tato otázka byla respondenty stoprocentně vyplněna a je jasné, že převážnou část tvoří senioři ve věku 65 až 74 let.

Otázka č. 3: Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je a) základní, b) středoškolské s výučním listem, c) středoškolské s maturitou, d) vysokoškolské

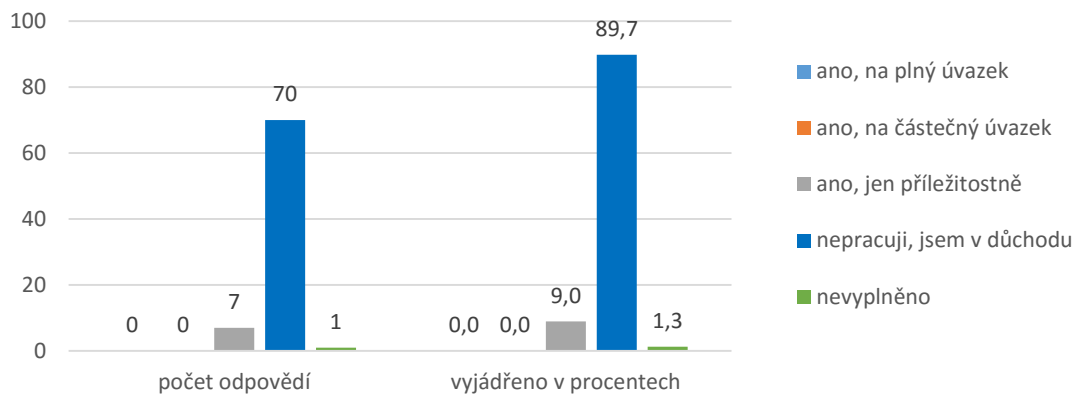
Graf č.3: dosažené vzdělání

Největší počet seniorů 29 (37,2%), kteří mají zájem o zájmové aktivity a vzdělávání ve městě Sušice a okolí, dosáhly jen základního vzdělání, druhou skupinu blížící se stejnému počtu seniorů 28 (35,9%) udává jako nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské s maturitou, dalších 10 (12,8%) má vysokoškolské vzdělání, 9 (11,5%) uvádí středoškolské s výučním listem, 2 respondenti (2,6%) nezodpověděli. U této otázky byla autorka překvapena vysokým počtem respondentů se vzděláním základním. Možná nemělo být v bodě b) uvedeno: středoškolské s výučním listem, ale jen: např. vyučení bez maturity a výsledek mohl být jiný – kdo ví? Tato část mohla být některými seniory odlišně pochopena.

Otázka č. 4: Jste v současné době v pracovním procesu? a) ano, na plný úvazek, b) ano, na částečný úvazek, c) ano, jen příležitostně, d) nepracuji, jsem v důchodu

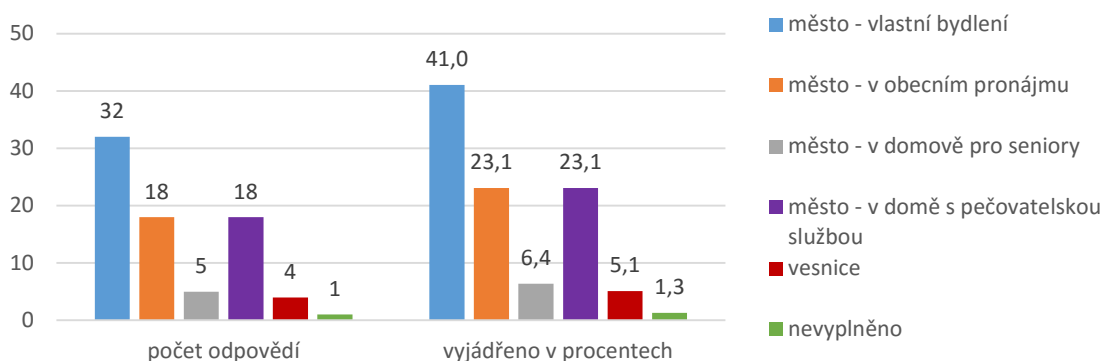
Graf č. 4: pracovní proces

Nadměrná část dotazovaných respondentů 70 (89,7%) již nepracuje a jsou v důchodu a pouze 7 (9%) seniorů udává, že si příležitostně přivydělávají. 1 dotazovaný (1,3%) z celkového počtu tuto otázku nevyplnil. Z vyplněných odpovědí je jasné, že si skoro všichni senioři užívají svého důchodu a trávení volného času podle svých představ.

Otázka č. 5: Místo Vašeho bydliště je a) město – vlastní bydlení, b) město – v obecním pronájmu, c) město – v Domově pro seniory, d) město – v Domě s pečovatelskou službou, e) vesnice

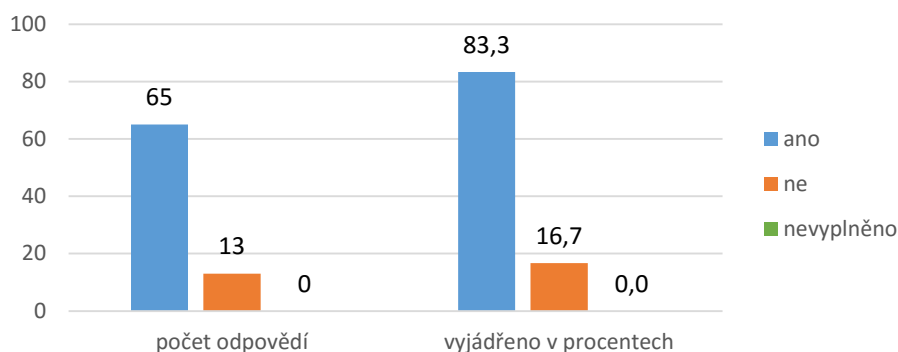
Graf č. 5: místo bydliště

Skoro polovina respondentů 32 (41%) má vlastní bydlení přímo ve městě, druhou skupinu se stejným počtem 18 (23,1) zauímají senioři bydlící ve městě v obecním pronájmu a senioři bydlící přímo v Domě s pečovatelskou službou v Sušici, pět (6,4%) respondentů žije v domově pro seniory a čtyři (5,1%) senioři dojíždějí za zájmovým vzděláváním z přilehlých vesnic. Jedním dotazovaným zůstala otázka nezodpovězena. Z odpovědí na otázku vyplývá, že skoro všichni respondenti žijí přímo ve městě Sušice.

Otázka č. 6: Máte zájem se dále vzdělávat? a) ano, b) ne

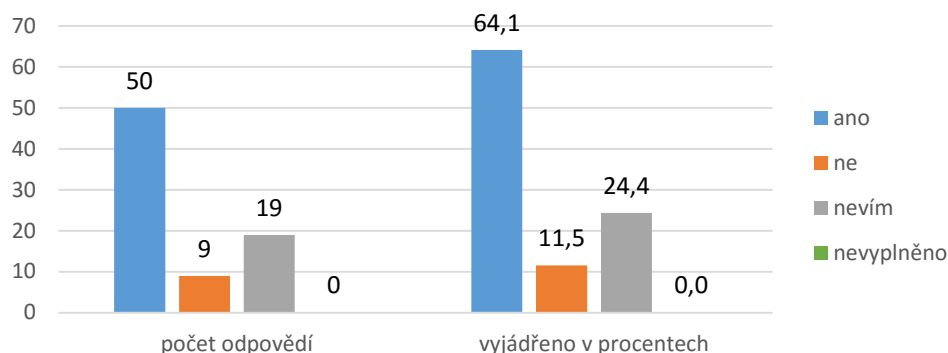
Graf č. 6: zájem o vzdělávání

Průzkumným šetřením se zjistilo, že většina respondentů 65 (83,3%) má zájem o další vzdělávací a zájmové aktivity a 13 (16,7%) respondentů již žádné zmíněné aktivity nevyhledává. Pozitivním výsledkem je, že více než 80 % dotazovaných se stále zajímá o to, jak tráví svůj volný čas a hlavně, že jej věnuje i vzdělávacím a zájmovým aktivitám.

Otázka č. 7: Jsou ve Vašem bydlišti vzdělávací aktivity určené seniorům? a) ano, b) ne, c) nevím

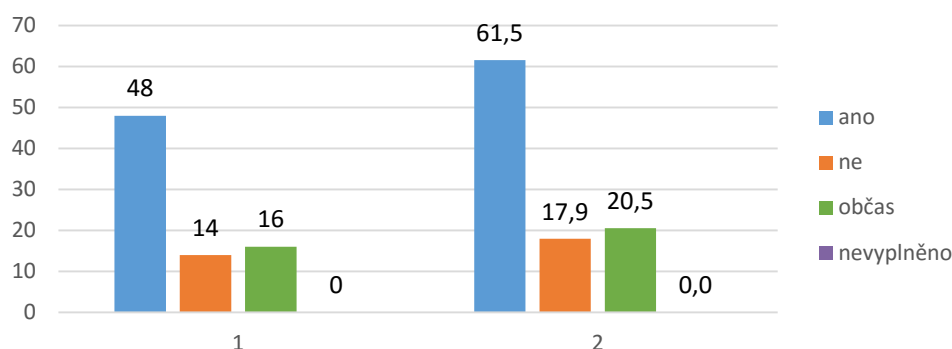
Graf č. 7: možnost vzdělávacích aktivit

Z celkového počtu respondentů 78 (100%) má celkem 50 (64,1%) povědomí o poskytnutých vzdělávacích aktivitách ve svém bydlišti, celkem čtvrtina seniorů 19 (24,4%) neví o těchto aktivitách a 9 (11,5%) respondentů striktně odpovědělo na otázku záporně. Dobré je, že většina respondentů má představu o vzdělávacích aktivitách ve městě Sušice. Ti, kteří uvedli ano, zmínili např. univerzitu třetího věku – 8 respondentů a klub důchodců – 4 respondenti.

Otázka č. 8: Využíváte v současné době z některých nabízených aktivit? a) ano, b) ne, c) občas

Graf č. 8: využití nabízených aktivit

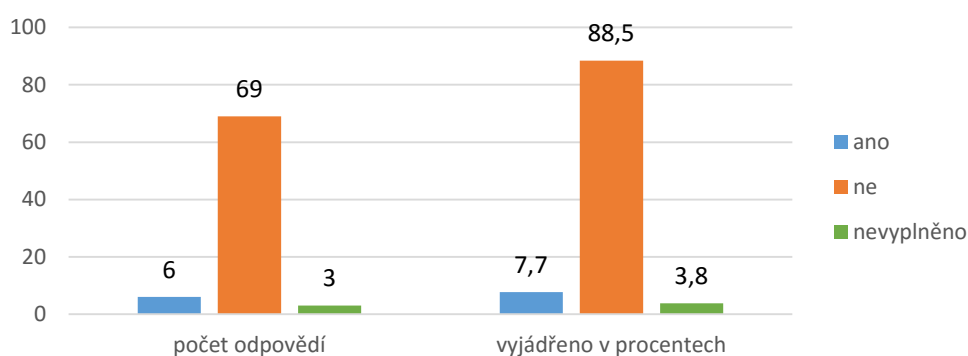

Tato otázka byla všemi respondenty vyplněna, 48 (61,5%) využívá některé z nabízených aktivit, 16 (20,5%) dotazovaných využívá aktivity jen příležitostně a 14 (17,9%) seniorů se o nabízené aktivity vůbec nezajímá. Respondenti s kladnou odpovědí nejvíce využívají aktivity: univerzita třetího věku (celkem 12), přednáška o zdraví (14) a klub důchodců (8). Více než polovina respondentů uvádí, že určité aktivity využívají, avšak ne všichni uvedli o které aktivity se jedná.

Otázka č. 9: Byl/a byste ochoten/ochotna dojíždět za zájmovým vzděláváním?
a) ano, b) ne

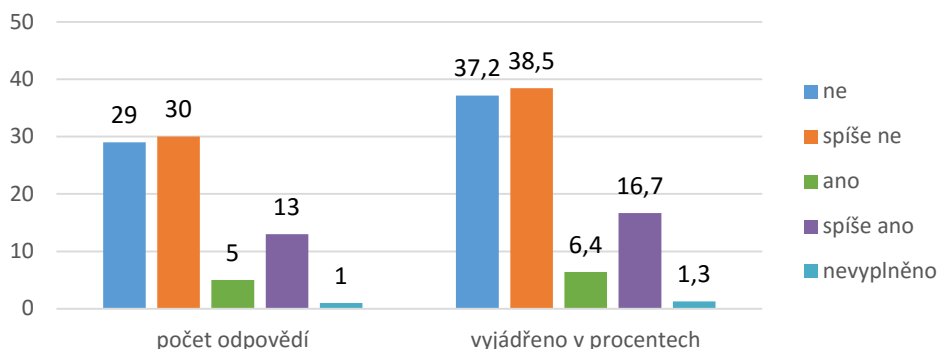
Graf č. 9: ochota dojíždět za zájmovým vzděláváním

Snad díky tomu, že většina respondentů je přímo ze Sušice, tak 69 (88,5%) seniorů by za zájmovým vzděláváním nebylo ochotno dojíždět, 6 (7,7%) respondentů by za vzděláváním a zájmovými aktivitami dojíždělo a celkem 3 (3,8%) senioři otázku nezodpověděli.

Otázka č. 10: Máte problém naučit se novým věcem? a) ne, b) spíše ne, c) ano, d) spíše ano

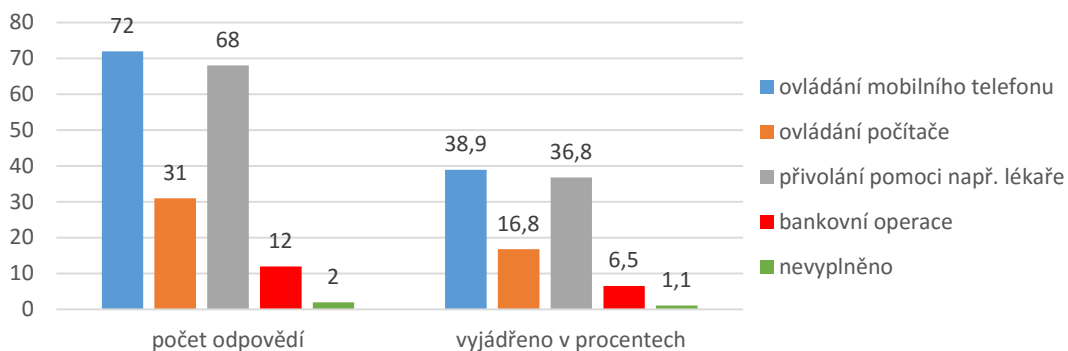
Graf č. 10: učení se novým věcem

Z odpovědí je zřejmé, že většina respondentů 29 (37,2%) nemá buď žádný problém, a nebo spíše nemá problém 30 (38,5%) naučit se novým věcem, 13 (16,7%) respondentů určitý problém přiznává a 5 (6,4%) seniorů má problém naučit se novým věcem. 1 (1,3%) respondent otázku nevyplnil. Seniori přiznali, že mají problém naučit se pracovat na počítači (10), ovládat mobilní telefon (6) a zvládat určité myšlenkové pochody (2).

Otázka č. 11: Zvládáte běžné komunikační dovednosti? a) ovládání mobilního telefonu, b) ovládání počítače, c) přivolání pomoci např. lékaře, d) bankovní operace

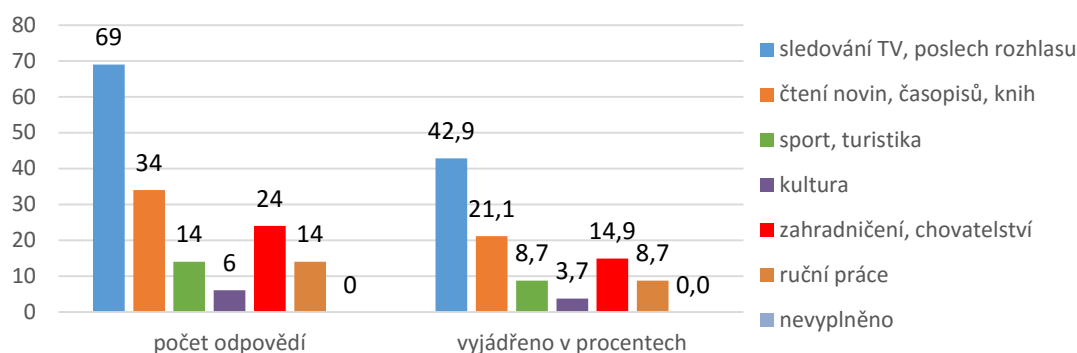
Graf č. 11: komunikační dovednosti

72 (38,9%) respondentů zvládá s přehledem ovládnutí mobilního telefonu, 68 (68,3%) si dokáže přivolat pomoc lékaře, 31 (16,8%) respondentů ovládá základy počítače a 12 (6,5%) z dotazovaných si vyřizuje všechny své bankovní operace. 2 (1,3%) senioři tuto otázku zodpověděli. Někteří senioři odpověděli na více bodů této otázky, což je dobře. Příjemné je vědět, že většina respondentů dokáže přímo ovládat mobilní telefon (tím je myšleno – přijmout hovor, umět si zavolat, umět si vyzvednout SMS zprávu, umět napsat SMS zprávu, umět si přivolat pomoc díky mobilnímu telefonu) a ví, jak si přivolat pomoc lékaře.

Otázka č. 12: Zájmy, kterým se aktivně věnujete a) sledování TV, poslech rozhlasu, b) čtení novin, časopisů, knih, c) sport, turistika, d) kultura, e) zahradničení, chovatelství, f) ruční práce

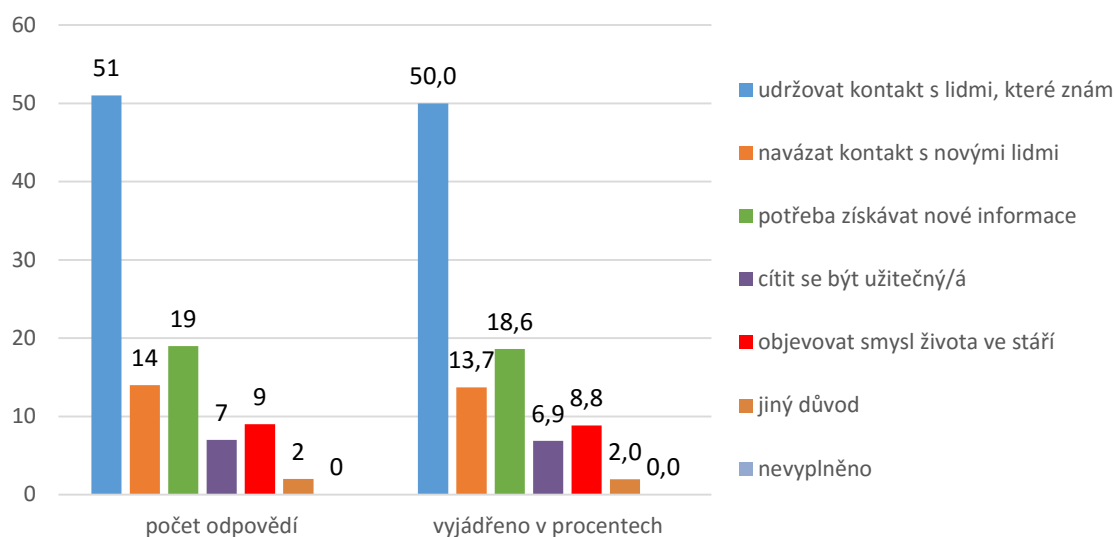
Graf č. 12: aktivní zájmy

Mezi nejvyhledávanější zájmy 69 respondentů (42,9%) patří sledování TV, poslech rozhlasu, dalších 34 (21,1%) čtou noviny, časopisy a knihy, 24 (14,9%) seniorů se věnuje hlavně svým koníčkům, a to zahradničení a chovatelství, další skupinu zaujímá 14 respondentů (8,7%), kteří se věnují sportu, turistice nebo ručním pracím a 6 (3,7%) posledních upřednostňuje kulturu. Některé odpovědi v otázce se mohou např. zdvojit. Z odpovědí vyplývá, že nejvíce respondentů sleduje TV, poslouchá rozhlas nebo čte noviny, časopisy a knihy.

Otázka č. 13: Vaše motivace k dalšímu vzdělávání? a) udržovat kontakt s lidmi, které znám, b) navázat kontakt s novými lidmi, c) potřeba získávat nové informace, d) cítit se užitečný/á, e) objevovat smysl života ve stáří, f) jiný důvod

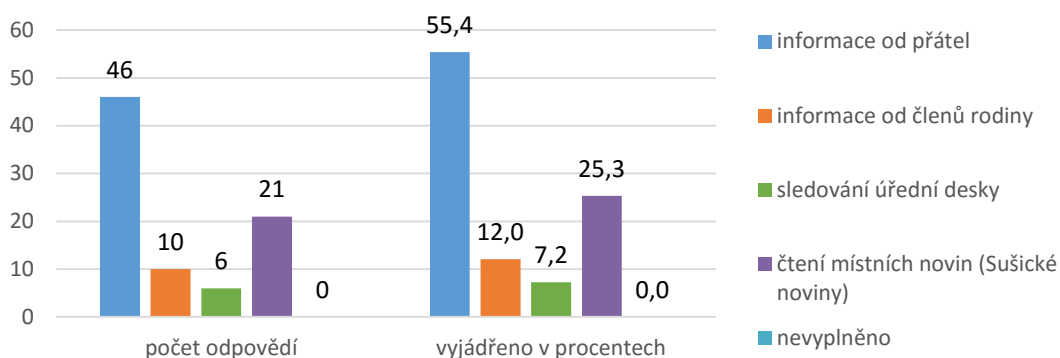
Graf č. 13: motivace ke vzdělávání

Polovina 51 (50%) dotazovaných respondentů si potřebuje zachovat kontakt se známými lidmi, další odpovědi jsou velmi vyrovnané: 19 (18,6%) seniorů hledá nové informace, 14 (13,7%) respondentů chce navázat kontakt s novými lidmi, 9 (8,8%) z dotazovaných klade důraz na smysl života ve stáří, 7 (6,9%) respondentů chce být užitečnými a 2 (2%) poslední – uvedli jiný důvod (a tím bylo využití trávení volného času). Odpovědi napovídají o tom, že respondenti mají zájem a chtějí být neustále mezi lidmi, a to jak s lidmi, které znají, mají také snahu stále poznávat lidi nové a přátelit se s nimi.

Otázka č. 14: Zdroje informací o nabídnutých aktivitách a) informace od přátel, b) informace od členů rodiny, c) sledování úřední desky, d) čtení místních novin (Sušické noviny)

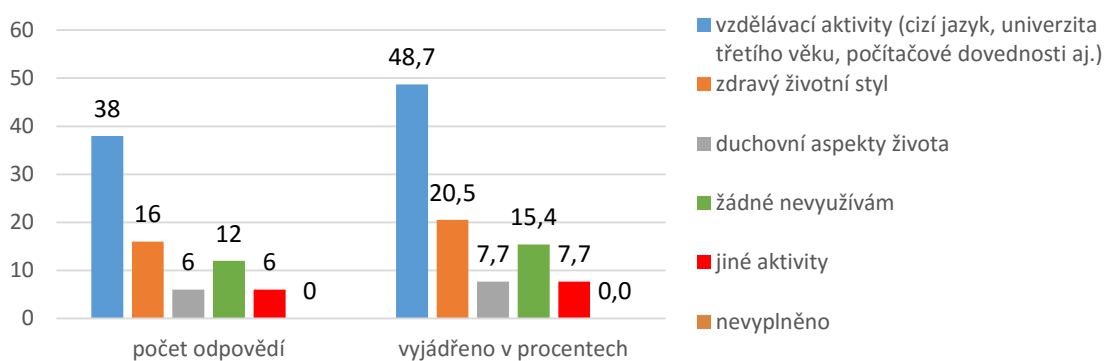
Graf č. 14: informace o nabízených aktivitách

Nejčastější zdroj informací o nabídnutých aktivitách získávají respondenti 46 (55,4%) od svých přátel, 21 (25,3%) z dotazovaných vyhledává požadované informace přímo ve zdejším vydávaném čtrnáctideníku Sušické noviny, informací od členů rodiny nejvíce využívá 10 (12%) seniorů z celkového počtu odpovědí a posledních 6 (7,2%) sleduje informace přímo na úřední desce města Sušice. Zodpovězená otázka napovídá o tom, že respondenti vyhledávají své známé, přátele a tráví s nimi společně volný čas.

Otázka č. 15: Jaké nabídky ze vzdělávacích aktivit preferujete a) vzdělávací aktivity (cizí jazyk, univerzita třetího věku, počítačové dovednosti aj.), b) zdravý životní styl, c) duchovní aspekty života, d) žádné nevyužívám, e) jiné aktivity

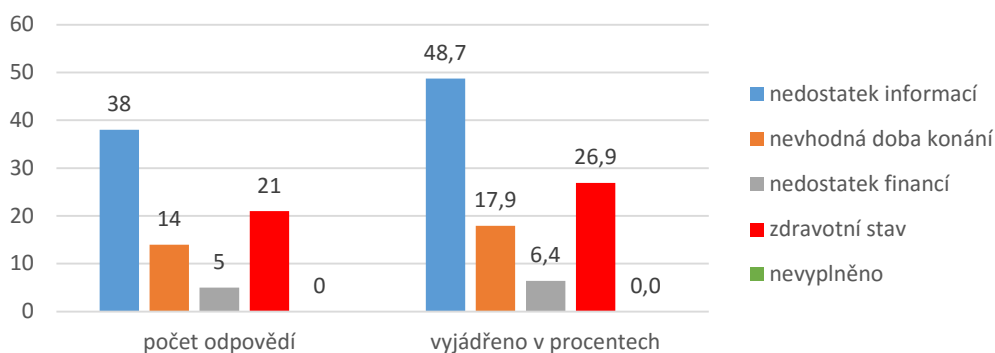
Graf č. 15: vzdělávací aktivity

Téměř polovina respondentů 38 (48,7%) nejvíce vyhledává vzdělávací aktivity, o zdravý životní styl se zajímá celkem 16 (20,5%) seniorů, o žádné aktivity zatím nemá zájem 12 (15,4%) respondentů, 6 (7,7%) respondentů využívá duchovní aspekty života a ti, kteří upřednostňují aktivity jiné (např. zahradničení, čtení, poslouchání hudby). Z těchto odpovědí se potvrzuje, že i osoby vyššího věku se stále zajímají o vzdělávání.

Otázka č. 16: Vaše neúčast na dalším vzdělávání – důvody a) nedostatek informací, b) nevhodná doba konání, c) nedostatek financí, d) zdravotní stav

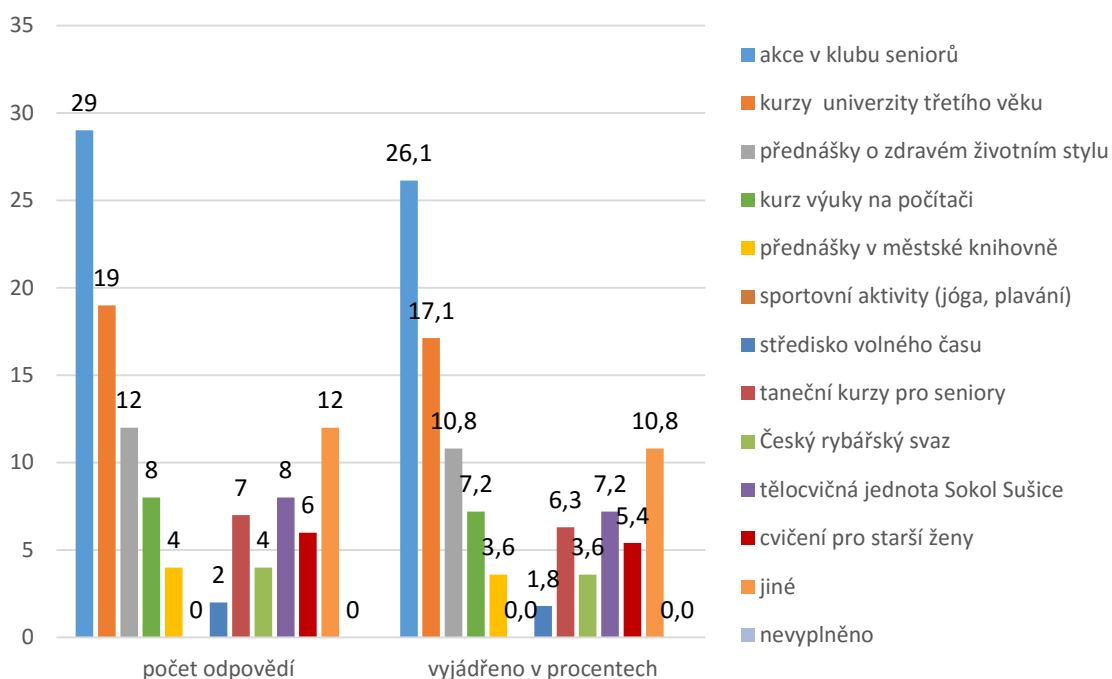
Graf č. 16: neúčast na dalším vzdělávání

Z odpovědí je jasné, že dotazovaným respondentům 38 (48,7%) neustále chybí požadované informace, dalším seniorům 21 (26,9%) nedovolí využívat vzdělávacích aktivit jejich zdravotní stav, 14 (17,9%) respondentům nevyhovuje doba konání a celkem 5 (6,4%) dotazovaným brání ve využívání vzdělávacích aktivit nedostatek financí. U poloviny respondentů převládá nedostatek informací o poskytovaných vzdělávacích aktivitách, což je snesitelnější, než kdyby byl uváděn vyšší počet respondentů s překážkou zdravotního stavu.

Otázka č. 17: Kterých nabídek zájmově vzdělávacích aktivit v Sušici využíváte
a) akce v klubu seniorů, b) kurzy univerzity třetího věku, c) přednášky o zdravém životním stylu, d) kurz výuky na počítači, e) přednášky v městské knihovně, f) sportovní aktivity (jóga, plavání), g) středisko volného času, h) taneční kurzy pro seniory, i) Český rybářský svaz, j) tělocvičná jednota Sokol Sušice, k) cvičení pro starší ženy, l) jiné

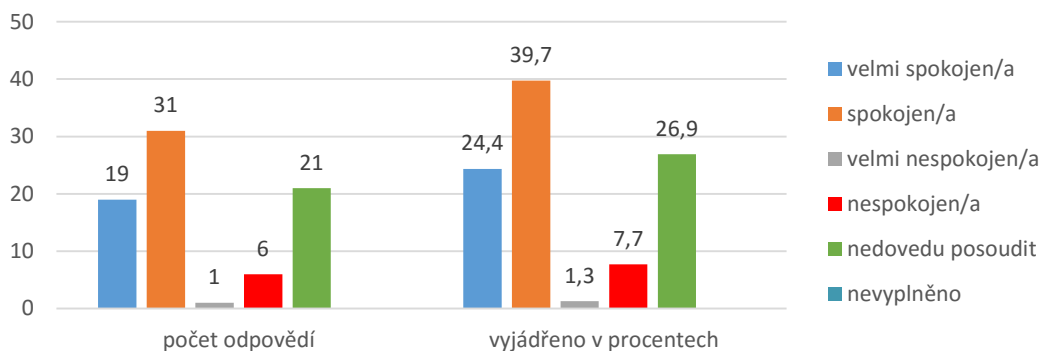
Graf č. 17: využití nabízených aktivit

Z odpovědí je zřejmé, že respondenti 29 (26,1%) nejvíce využívají aktivit v klubu seniorů, 19 (17,1%) z dotazovaných seniorů navštěvuje kurzy univerzity třetího věku, 12 (10,8%) z celkového počtu dotazovaných mají zájem o přednášky o zdravém životním stylu, další odpovědi byly hodně vyrovnané: 8 (7,2%) respondentů je členem tělocvičné jednoty Sokol Sušice, 7 (6,3%) jich dochází na pravidelné taneční kurzy pro seniory, 6 (5,4%) respondentek se zúčastňuje cvičení pro starší ženy, 4 (3,6%) jsou členy Českého rybářského svazu, 2 (1,8%) senioři navštěvují středisko volného času a 12 (10,8%) respondentů využívá aktivity jiné (knihovnu a klub důchodců). Někteří respondenti využívají více aktivit. Z této odpovědi na otázku vyplývá, že velký počet z dotazovaných respondentů má zájem o kurzy univerzity třetího věku a navštěvuje přednášky o zdravém životním stylu – což určitě patří mezi vzdělávání seniorů.

Otázka č. 18: Jste spokojen/a s nabídkou zájmových vzdělávacích aktivit v Sušici, zároveň je pro Vás dostačující a) velmi spokojen/a, b) spokojen/a, c) velmi nespokojen/a, d) nespokojen/a, e) nedovedu posoudit

Graf č. 18: spokojenost s nabízenými aktivitami

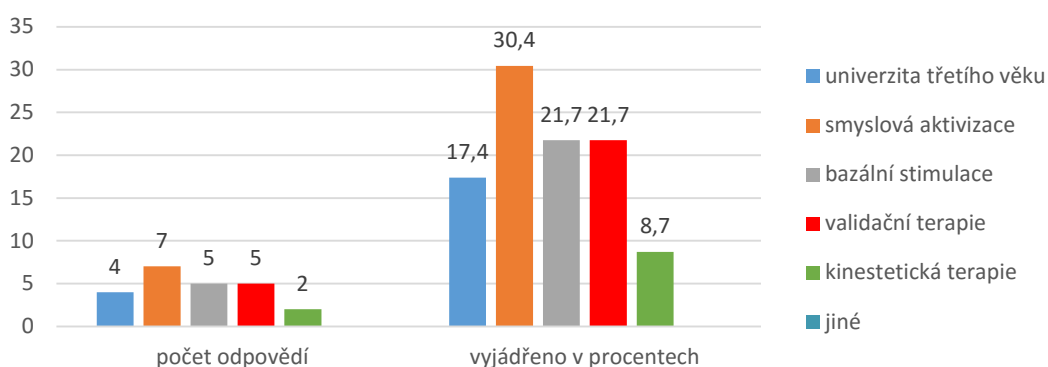
Nadpoloviční většina respondentů 31 (39,7%) je s nabídkou zájmových vzdělávacích aktivit v Sušici buď spokojena, nebo velmi spokojena 19 (24,4%). Minimální část dotazovaných je buď nespokojena 6 (7,7%), nebo velmi nespokojena 1 (1,3%). Zbývajících 21 (26,9%) seniorů odpovědělo, že nedovedou posoudit, zda jsou s nabízenými aktivitami spokojeni, zřejmě z důvodu neúčasti na těchto pořádaných aktivitách. Důležité je, že většina respondentů je spokojena se zájmovými vzdělávacími

aktivitami, které jim město Sušice nabízí, tzn., že se těchto aktivit senioři přímo zúčastní.

Otázka č. 19: Pokud jste obyvatelkou/kou Domova pro seniory, navštěvujete některé z nabízených aktivit? a) univerzita třetího věku, b) smyslová aktivizace, c) bazální stimulace, d) validační terapie, e) kinestetická mobilizace, f) jiné

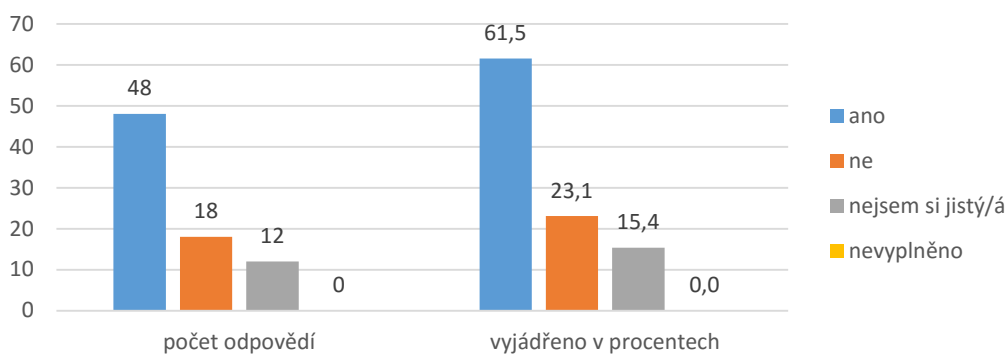
Graf č. 19: nabízené aktivity v Domově pro seniory Sušice

Nejvíce respondentů 7 (30,6%) bydlících v Domově pro seniory se zúčastňuje smyslové aktivizace, další 4 (17,4%) jsou přítomni na kurzech univerzity třetího věku, stejný počet seniorů 5 (21,7%) využívá buď bazální stimulaci, nebo validační terapii a poslední 2 (8,7%) uvádějí, že se zabývají kinestetickou mobilizací. Obdivuhodné je, že i klienti Domova pro seniory dokáží pojmout učební látku z kurzu univerzity třetího věku.

Otázka č. 20: Víte, kam byste se měl/a obrátit ohledně informací o vzdělávacích aktivitách? a) ano, b) ne, c) nejsem si jistý/á

Graf č. 20: informace o vzdělávacích aktivitách

Převážná část respondentů 48 (61,5%) ví, na koho se obrátit při získání informací o vzdělávacích aktivitách, skoro čtvrtina seniorů 18 (23,1%) netuší, kde poskytnuté informace o vzdělávacích aktivitách získat a dvanáct (15,4%) z celkového počtu 78 (100%) si nejsou jisti, na koho se obrátit při zjišťování základních informací týkajících se zájmových vzdělávacích aktivit ve městě Sušice. Z odpovědí je zřejmé, že pokud chtějí respondenti nějaké informace o aktivitách získat, většina z nich si dokáže poradit a ví, na koho se popřípadě obrátit.

4.5 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ

V této kapitole budou shrnuty a popsány dosavadní zjištěné výsledky dotazníkového šetření. Zároveň budou vyhodnoceny hypotézy stanovené autorkou práce, popř. navržena případná doporučení zlepšení kvality a informovanosti týkající se zájmového vzdělávání seniorů ve městě Sušice a jeho okolí.

Z dotazníkového šetření a jeho následným vyhodnocením bylo zjištěno, že ve městě Sušice dávají zájmovému vzdělávání přednost ženy (71,8%) před muži (28,2%) s nejvyšším zastoupením věkové kategorie 65 až 74 let (66,7%). U většiny

dotazovaných převládá buď základní vzdělání (37,2%), nebo středoškolské s maturitou (35,9%), nepracují a jsou v důchodovém věku (89,7%). Nejbližší, v dosahu aktivitám zájmového vzdělávání, mají respondenti bydlící přímo ve městě – ve svém vlastním bydlení (41%), - v pronájmu nebo v domě s pečovatelskou službou (28,1%). Důležité je, že většina respondentů (83,3%) má zájem se dále vzdělávat a ví, kam za těmito aktivitami jít (64,1%). Nadpoloviční většina (61,5%) seniorů dokáže využívat nabízené volnočasové aktivity a byli by ochotni za nabízenými aktivitami dojíždět (88,5%).

I z těchto výsledků se potvrdila skutečnost, že stále více dotazovaných respondentů má zájem vyhledávat a učit se novým věcem (75,7%), a to i předpokládá, že jsou schopni zvládat běžné komunikační dovednosti (75,7%). Zároveň se zapojují a aktivně věnují různým zájmům (42,9%). Potřebují kontakt se známými lidmi (50%) a proto i nejvíce informací o nabízených aktivitách získávají od svých přátel (55,4%).

Většina seniorů vyhledává skutečně vzdělávací aktivity jako je např. cizí jazyk, univerzita třetího věku, počítačové dovednosti aj. (48,7%) a nejvíce je trápí nedostatek informací k těmto pořádaným aktivitám (48,7%). V Sušici nejvíce využívají aktivit pořádané klubem seniorů (26,1%) a návštěv kurzů univerzity třetího věku (17,1%). Převážná část seniorů je s těmito nabízenými zájmovými vzdělávacími aktivitami spokojena, nebo dokonce velmi spokojena (64,1%) a ví, buďto kam nebo na koho se obrátit ohledně informací o těchto aktivitách (61,5%).

Návštěvou Domova pro seniory v Sušici se zjistilo, že i zde jsou obyvatelé domova schopni zvládnout učební látku kurzu univerzity třetího věku (4), přesto se nejvíce seniorů žijících v domově zajímá o aktivizaci ve formě smyslové aktivizace (7).

Zhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1: Seniorská populace je dostatečně seznámena s nabídkou zájmového vzdělávání, s případným dostatečným využitím poskytujících míst přímo v určeném regionu.

Hypotéza se potvrdila. Dotazovaní uvedli dostatečnou informovanost o nabízených vzdělávacích aktivitách, hlavně informovaností od svých přátel (55,4%), z místního čtrnáctideníku Sušické noviny (25,3%) a v neposlední řadě mají určitou zásluhu i rodinní příslušníci (12%). Důležité je, že respondent přesně ví, kam nebo na koho se obrátit ohledně těchto informací o vzdělávacích aktivitách (61,5%). Z tohoto výsledku je zřejmé, že senioři dokáží naslouchat potřebným informacím o vzdělávacích aktivitách a vědí, kde se o požadované informace zajímat.

Hypotéza č. 2: Možnost nabídky forem ve vzdělávání je pro seniory dostačující a uspokojivá. Pokud chybí některá z nabídek, je potřeba přesně zjistit, o co mají senioři zájem a zkusit najít řešení nabídky ve vzdělávání.

Hypotéza se potvrdila. Pro seniory je nabídka forem týkající se zájmového vzdělávání dostačující a uspokojivá (39,7%), nebo jsou dotazovaní respondenti dokonce spokojeni velmi (24,4%). Z výsledného šetření je jasné, že pro více než polovinu (64,1%) seniorů jsou nabídky forem zájmového vzdělávání dostačující a uspokojivé. Jasné je, že téměř všichni respondenti jsou obyvatelé města Sušice a všechny poskytované aktivity jsou poskytované přímo v Sušici. Přesto by někteří uvítali např. více výletů, více přednášek s diskuzí zaměřené na zdraví a zdravotní problémy spojené s postproduktivním věkem.

Hypotéza č. 3: Senioři mají neustálý zájem se vzdělávat a být v kontaktu s lidmi jim blízkým.

Hypotéza se potvrdila. Přesně polovinu (50%) respondentů vede k motivaci vzdělávat se hlavně kontakt se známými lidmi a je pro ně důležité získávat nové informace a neustále se vzdělávat (18,6%). Z odpovědí vyplývá, že i u seniorů existuje nutnost získávat nové informace a že svůj volný čas rádi tráví ve společnosti ostatních vrstevníků.

Z dotazníkového šetření se zjistilo, že zájem o vzdělávací aktivity ve městě Sušice je značný. Stále větší přízeň si získávají přednášky kurzů univerzity třetího věku, které se pořádají přímo v Domě s pečovatelskou službou. Snad proto by bylo dobré ze strany

města Sušice více podpořit informovanost o těchto kurzech, neboť se velká část seniorů mylně domnívá, že tento kurz mohou navštěvovat jen obyvatelé domu.

Zařízení poskytující tento druh vzdělávání by se měla více zaměřit v obsahové náplni na činnosti a aktivity vyložené pro muže, které by přilákaly větší část mužské populace a tím se zvýšil počet mužů o zájmové vzdělávání. Vyplývá to z celkového počtu dotazovaných, kde jednoznačně převládají ženy (71,8%).

Město Sušice společně s organizacemi zabývající se vzděláváním seniorů by mohly oslovit místní praktické lékaře, zda by byli ochotni vést přednášky týkající se zlepšení kvality zdraví u seniorů, popř. upozornit na nástrahy, které je mohou potkat v jejich běžném životě. Lidé v postproduktivním věku vyhledávají tyto možnosti, kde mohou získat, nebo si ověřit své životní zkušenosti.

ZÁVĚR

Vzdělávání seniorů je tématem značně rozsáhlým a není v autorčiných silách postihnout veškeré způsoby vzdělávání a výchovy zaměřené na seniorskou populaci, do které obvykle řadíme jedince starší 65 let. Pro podstatnou část obyvatel s odchodem na penzionování život nekončí. Naopak, vidí výhodu volného celého dne, dokáží si organizovat svůj čas, chtějí se vzdělávat a poznávat moderní technologie. Snaží se ještě více seznámit s odvětvím, ke kterému měli profesně blízko, získávat nové informace a zůstat tak v přirozeném sociálním prostředí.

Samotná edukace seniorů se řadí mezi neformální vzdělávání se zaměřením na získávání dovedností a vědomostí. Realizace vzdělávání probíhá formou kurzů, např. ucelených přednášek v univerzitě třetího věku, které patří u seniorů mezi stále více vyhledávané, i když tímto typem vzdělávání nedojde k získání žádného stupně vzdělání. Avšak pokud svůj volný čas senior věnuje jakýmkoliv způsobům vzdělávání a aktivně ho dává svým koníčkům, pak je vidět pozitivní vliv na jeho psychice a způsobu vyrovnání se s procesem stárnutí.

Bakalářská práce se zabývá obecně vzděláváním seniorů, zvláště pak vzděláváním zájmovým. Autorka se snažila proniknout do uvedené problematiky, která se neustále jak obsahově, tak terminologicky vyvíjí. Vzdělávání seniorů a následné plnohodnotné využití volného času se stává stále více stěžejním tématem současnosti.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou definovány základní pojmy, jako jsou senior, stárnutí, stáří, životní smysl a kvalita života seniora, edukační vědy. Více se zabývá celoživotním učením, vzděláváním seniorů a jeho rozdělením. Převážná část je věnována zájmovému vzdělávání, jeho charakteristice, cílům, funkcím, formám, metodám a typům. V poslední krátké kapitole je popsán historický vývoj zájmového vzdělávání v ČR.

Praktická část je přímo zaměřena na zájmově vzdělávací aktivity pro seniory ve městě Sušice. Je zde podchycena současná nabídka aktivit a podrobně rozepsány veškeré instituce podporující zmíněné aktivity pro seniory. Autorčíným cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak senioři místních nabídek zaměřených na vzdělávací

aktivity v Sušici využívají a zda i oni sami považují nabízené aktivity za přínosné a smysluplné. Pro potřebu výzkumu byla zvolena kvantitativní metoda ve formě anonymního dotazníkového šetření.

Z průzkumného šetření vyplynulo, že se informace o vzdělávacích aktivitách příslušného regionu dostanou k seniorům dostačujícím způsobem, největší měrou se podílejí přátelé, známí a informace podané v místním čtrnáctideníku Sušické noviny. Senioři jsou s nabízenými zájmovými vzdělávacími aktivitami spokojeni. Přesto by uvítali např. více přednášek spojených s diskuzí o zdraví, zdravotních problémech spojených s postproduktivním věkem a více výletů přiměřených jejich potřebám a zájmům. Přesně polovinu seniorů vede k motivaci se vzdělávat hlavně kontakt s vrstevníky a je pro ně důležité získávat nové informace a užitečným způsobem trávit svůj volný čas. Všechny tři hypotézy se potvrdily a jsou důkladněji popsány v předešlé kapitole. Veškeré grafy jsou vypracovány v programu MS Excel.

Důležitá je informovanost seniorů o možnostech vzdělávání, jelikož touto cestou senior navazuje nové sociální kontakty, dozvídá se mnoho nového v oblastech, o které má zájem, a celkově se zlepšuje jeho fyzická, psychická a sociální stránka. Ve městě Sušice je k tomu mnoho příležitostí, např. místní noviny, rozhlas, internetové stránky města Sušice, úřední deska, vydané letáčky, brožurky aj.

Je nutné podotknout, že respondenti nebyli vybráni záměrně. Jednalo se o účastníky běžných vzdělávacích akcí pořádaných v místním regionu. Dalšími respondenty byli i senioři ze Sušice a okolí, navštěvující např. sociální odbor města Sušice, nebo Dům s pečovatelskou službou v Sušici a obyvatelé Domova pro seniory Sušice.

Výsledky bakalářské práce shledává autorka velmi přínosné hlavně pro osobní rozšíření obzorů a širší náhled do problematiky. Je dobré pohlížet na seniory i z jiného pohledu, než jen z pohledu sociálního.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

AKADEMIE J.A.KOMENSKÉHO. *Perspektivy a tendence vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: D-D print,2001.ISBN 80-7048-023-8.

BARTÁK,J.,2008, *Jak vzdělávat dospělé*. 1.vyd. Praha:Alfa Nakladatelství.ISBN 978-80-87197-12-7.

BENEŠ,M.,2008, *Andragogika*. 1. Vyd. Praha:Grada Publishing.ISBN 978-80-247-2580-2.

FRANKL,V. E.,1997, *Co v mých knihách není. Autobiografie*. 1.vyd. Brno: Cesta. ISBN 80-85319-66-7.

GAVORA,P.,2009, *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1.vyd.Brno: Paido.ISBN 80-85931-79-6.

KALVACH,Z. A KOL.,1997, *Úvod do gerontologie a geriatrie,I díl Gerontologie obecná a aplikovaná* 1. Vyd. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy.382-82-97.

KALVACH,Z.,2004, *Tělesné projevy stáří*. In *Geriatric a gerontologie*. 1. Vyd. Praha:Grada Publishing.ISBN 80-247-0548-6.

KLEVETOVÁ,D.,DLABALOVÁ I.,2008, *Motivační prvky při práci se seniory*. 1.vyd. Praha:Grada Publishing.ISBN 978-80-247-2169-9.

KOHOUT,K.,2007, *Základy obecné pedagogiky*. 1. Vyd. Praha:Univerzita Jana Amose Komenského.ISBN 978-80-86723-38-9.

KŘIVOHLAVÝ,J.,2002, *Psychologie nemoci*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing.ISBN 80-247-0179-0.

HAŠKOVCOVÁ,H.,2001, *Fenomén stáří*. 2.vyd. Praha:Havlíček Brain Team.ISBN 978-80-87109-19-9.

HAŠKOVCOVÁ,H.,2002, *Manuálek sociální gerontologie, české ošetrovatelství 10*, Brno. Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví v Brně.ISBN 80-7013-363-5.

HLADÍLEK,M.,2009, *Kapitoly z obecné didaktiky a didaktiky vzdělávání dospělých*. 2.vyd.přepřacované,Praha:Univerzita Jana Amose Komenského.ISBN 978-80-86723-75-4.

HOGENOVÁ,A.,2002, *Kvalita života a tělesnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum,Univerzita Karlova v Praze.ISBN 80-246-0457-4.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY,2001, Národní program rozvoje vzdělávání v České republice *Bílá kniha*. 1.vyd Prah:Tauris.ISBN 80-211-0372-8.

MÜHLPACHR,P.,2009, *Gerontopedagogika*. 2.vyd. Praha:Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5029-7.

PACOVSKÝ,V.,1990, *O stárnutí a stáří*. 1.Vyd. Praha:Avicenum.ISBN 80-201-0076-8.

PALÁN,Z.,1997, *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. 1.vyd.Praha:DAHA.ISBN 80-902232-1-4.

PALÁN,Z. A LANGER,T.,2008, *Základy andragogiky*. 1.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského v Praze.ISBN 978-80-86723-58-7.

PAVLÍK,O.,CHALOUPKA,L.,KOHOUT,K.,1997, *Vzdělávání dospělých, výtah z dokumentů a publikací*. Praha:Akademie Jana Amose Komenského.

PETŘKOVÁ,A. A ČORNANIČOVÁ,R. *Gerontagogika*. 1.vyd. Olomouc:Univerzita Palackého v Olomouci.ISBN 80-244-0879-1.

PICHAUD,C.,THAREAUOVÁ,I.,1998, *Soužití se staršími lidmi*. 1. Vyd. Praha:Portál.ISBN 80-7178-184-3.

PRŮCHA,,J.,VETEŠKA,J. *Andragogický slovník*. 2. Vyd. Praha:Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4748-4.

PRŮCHA,J.,2009, *Pedagogická encyklopedie*. 1. Vyd. Praha:Portál.ISBN 978-80-7367-546-2.

RABUŠICOVÁ,M. a RABUŠIC,L.,2008, *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. 1.vyd.Brno:Masarykova univerzita.ISBN 978-80-210-5859-0.

ŘÍČAN,P.,2004, *Cesta životem:vývojová psychologie*. 1. Vyd. Praha:Portál.ISBN 80-7367-124-7.

ŠERÁK,M.,2005, *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení Univerzita Karlova v Praze,Filozofická fakulta.ISBN 80-86284-55-7.

ŠERÁK,M. A DVOŘÁKOVÁ,M.,2009, *Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha:Česká zemědělská univerzita v Praze.ISBN 978-80-213-2201-7.

VENGLÁŘOVÁ, M.,2007, *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. 1. Vyd. Praha:Grada Publishing.ISBN 978-80-247-2170-5.

VETEŠKA,J. a TURECKIOVÁ,M.,2008, *Kompetence ve vzdělávání*. 1.vyd. Praha:Grada Publishing,a.s..ISBN 978-80-1770-8.

ZAVÁZALOVÁ,H. A KOL. *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie*. 1.vyd. Praha: Karolinum,2001.ISBN 80-246-0326-8.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

ČORNANIČOVÁ,R.,1998, *Edukácia seniorov – vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. 1.vyd. Bratislava:UK Bratislava.ISBN 80-223-1206-1.

MÜHLPACHR,P.,2005,Měření kvality života jako metodologická kategorie. In *Kvalita života a rovnost příležitostí – z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce*. 1.vyd. Prešov: Filosofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.ISBN 80-8068-425-1.

PORUBSKÁ,G. A HATÁR,C. *Kapitoly z andragogiky*. 1. Vyd. Nitra:Edice pedagogické a andragogické literatury Katedry pedagogiky PF UKF v Nitře.ISBN 978-80-8094-597-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

ČSÚ Praha,*Vše o území VDP*, [online],[cit.2015-12-17],dostupné z:<https://vdb.czso.cz/>.

MĚSTO SUŠICE,*Sušice a okolí:základní údaje*, [online],[cit.2015-12-08],dostupné z:<http://www.mestosusice.cz/susice/zaklad.asp/>.

MĚSTO SUŠICE,*Sušice a okolí:zájmové spolky*, [online],[cit.2015-12-08],dostupné z:<http://www.mestosusice.cz/susice/fr.asp?tab/>.

MĚSTO SUŠICE.*Sušice a okolí:sport,volný čas*, [online],[cit.2015-12-08],dostupné z:<http://www.mestosusice.cz/susice/sport.asp/>.

SOCIÁLNÍ SLUŽBY MĚSTA SUŠICE.*Univerzita 3.věku*, [online],[cit.2015-12-08],dostupné z:<http://www.socialni-susice.cz/aktivity/univerzita-3-veku/>.

SOCIÁLNÍ SLUŽBY MĚSTA SUŠICE.*Aktuální program*, [online],[cit.2015-12-08],dostupné z:<http://www.socialni-susice.cz/program/aktualni-program/>.

SOCIÁLNÍ SLUŽBY MĚSTA SUŠICE.*Nové směry péče*, [online],[cit.2015-12-08],dostupné z:<http://www.socialni-susice.cz/sluzby/nove-smery-v-peci/>.

SEZNAM ZKRATEK

- WHO - Světová zdravotnická organizace
- OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
- ČR - Česká republika
- SSSR - Svaz sovětských socialistických republik
- KSČ - Komunistická strana Československa
- UK - Univerzita Karlova
- ČSSR - Československá socialistická republika
- ROH - Revoluční odborové hnutí
- ČZU - Česká zemědělská univerzita

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Pohlaví.....	51
Graf č. 2: Věk.....	52
Graf č. 3: Dosažené vzdělání	52
Graf č. 4: Pracovní proces.....	53
Graf č. 5: Místo bydliště	54
Graf č. 6: Zájem o vzdělávání	54
Graf č. 7: Možnost vzdělávacích aktivit	55
Graf č. 8: Využití nabízených aktivit.....	56
Graf č. 9: Ochota dojíždět za zájmovým vzděláváním.....	56
Graf č. 10: Učení se novým věcem.....	57
Graf č. 11: Komunikační dovednosti.....	58
Graf č. 12: Aktivní zájmy	59
Graf č. 13: Motivace ke vzdělávání	60
Graf č. 14: Informace o nabízených aktivitách.....	61
Graf č. 15: Vzdělávací aktivity	62
Graf č. 16: Neúčast na dalším vzdělávání.....	62
Graf č. 17: Využití nabízených aktivit.....	63
Graf č. 18: Spokojenost s nabízenými aktivitami.....	64
Graf č. 19: Nabízené aktivity v Domově pro seniory Sušice.....	65
Graf č. 20: Informace o vzdělávacích aktivitách	66

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník	I
Příloha B – Slavnostní promoce v Praze	VI
Příloha C – Univerzita třetího věku – závěrečné setkání 2015.....	VII
Příloha D – Přednáška „O zdraví převážně nevážně“.....	VII

Příloha A - Dotazník

Dobrý den,

Obracím se na Vás tímto s žádostí o vyplnění dotazníku, který se zabývá zájmovým vzděláváním seniorů v Sušici a okolí. Dotazník je zcela anonymní. Výsledky budou využity v mé bakalářské práci pod názvem „Zájmové vzdělávání seniorů“. Mým cílem je hlavně zjištění Vaší spokojenosti a možností týkající se vzdělávání seniorů ve Vašem bydlišti, popřípadě se těším na doplňující návrhy k těmto zájmům přímo od Vás.

Správnou odpověď prosím zakroužkujte, např. a.

U některých otázek máte navíc možnost rozšířit odpověď svými slovy. V případě nedostatku místa u dané otázky napište odpověď kamkoliv jinam na dotazník s uvedením čísla otázky, ke které se doplnění odpovědi vztahuje.

Dotazník vraťte po vyplnění buď osobám, které Vám jej předaly, nebo do schránky v Domě s pečovatelskou službou v Sušici, která je umístěna v suterénu budovy vedle jídelny u dveří místnosti, kterou využívá pečovatelská služba do 31.12.2015.

Mnohokrát děkuji za spolupráci a Váš čas!

Pavla Pillerová, studentka bakalářského ročníku studijního oboru Vzdělávání dospělých na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze.

---

1. Jste:

- a) muž
- b) žena

2. Váš věk je:

- a) do 65 let
- b) 65 až 74 let
- c) 75 až 80 let
- d) 81 let a více

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je:
- a) základní
  - b) středoškolské s výučním listem
  - c) středoškolské s maturitou
  - d) vysokoškolské
4. Jste v současné době v pracovním procesu?
- a) ano, na plný úvazek
  - b) ano, na částečný úvazek
  - c) ano, jen příležitostně
  - d) nepracuji, jsem v důchodu
5. Místo Vašeho bydliště je:
- a) město – vlastní bydlení
  - b) město – v obecním pronájmu
  - c) město – v domově pro seniory
  - d) město – v domě s pečovatelskou službou
  - e) vesnice
6. Máte zájem se dále vzdělávat?
- a) ano
  - b) ne
7. Jsou ve Vašem bydlišti vzdělávací aktivity určené seniorům?
- a) ano
  - b) ne
  - c) nevím
- Doplnění odpovědi: pokud ano, popište které

---

8. Využíváte v současné době z některých nabízených aktivit?
- a) ano
  - b) ne
  - c) občas
- Doplnění odpovědi: pokud ano, popište které

---

9. Byl/a byste ochoten/ochotna dojíždět za zájmovým vzděláváním?

- a) ano
- b) ne

10. Máte problém naučit se novým věcem?

- a) ne
- b) spíše ne
- c) ano
- d) spíše ano

Doplnění odpovědi: pokud ano, popište kterým

---

11. Zvládáte běžné komunikační dovednosti?

- a) ovládání mobilního telefonu
- b) ovládání počítače
- c) přivolání pomoci např. lékaře
- d) bankovní operace

12. Zájmy, kterým se aktivně věnujete:

- a) sledování TV, poslech rozhlasu
- b) čtení novin, časopisů, knih
- c) sport, turistika
- d) kultura
- e) zahradničení, chovatelství
- f) ruční práce

13. Vaše motivace k dalšímu vzdělávání?

- a) udržovat kontakt s lidmi, které znám
- b) navázat kontakt s novými lidmi
- c) potřeba získávat nové informace
- d) cítit se být užitečný/á
- e) objevovat smysl života ve stáří
- f) jiný důvod

Doplnění odpovědi: pokud uvedete jiný důvod, napište jaký

---

14. Zdroje informací o nabídnutých aktivitách:

- a) informace od přátel
- b) informace od členů rodiny
- c) sledování úřední desky
- d) čtení místních novin (Sušické noviny)

15. Jaké nabídky ze vzdělávacích aktivit preferujete:

- a) vzdělávací aktivity (cizí jazyk, univerzita třetího věku, počítačové dovednosti aj.)
- b) zdravý životní styl
- c) duchovní aspekty života
- d) žádné nevyužívám
- e) jiné aktivity

Doplnění odpovědi: pokud uvedete jiné aktivity, popište které

---

16. Vaše neúčast na dalším vzdělávání – důvody:

- a) nedostatek informací
- b) nevhodná doba konání
- c) nedostatek financí
- d) zdravotní stav

17. Kterých nabídek zájmově vzdělávacích aktivit v Sušici využíváte:

- a) akce v klubu seniorů
- b) kurzy univerzity třetího věku
- c) přednášky o zdravém životním stylu
- d) kurz výuky na počítači
- e) přednášky v městské knihovně
- f) sportovní aktivity (jóga, plavání)
- g) středisko volného času
- h) taneční kurzy pro seniory
- i) Český rybářský svaz
- j) tělocvičná jednota Sokol Sušice
- k) cvičení pro starší ženy
- l) jiné

Doplnění odpovědi: pokud uvedete jiné, napište které

---

18. Jste spokojen/a s nabídkou zájmových vzdělávacích aktivit v Sušici, zároveň je pro Vás dostačující:

- a) velmi spokojen/a
- b) spokojen/a
- c) velmi nespokojen/a
- d) nespokojen/a
- e) nedovedu posoudit

19. Pokud jste obyvatelem/kou Domova pro seniory, navštěvujete některé z nabízených aktivit?

- a) univerzita třetího věku
- b) smyslová aktivizace
- c) bazální stimulace
- d) validační terapie
- e) kinestetická terapie
- f) jiné

Doplnění odpovědi: pokud uvedete jiné, napište jaké

---

20. Víte, kam byste se měl/a obrátit ohledně informací o vzdělávacích aktivitách?

- a) ano
- b) ne
- c) nejsem si jistý/á

Příloha B – Slavnostní promoce v Praze

Virtuální univerzita třetího věku – slavnostní promoce v Praze

V aule České zemědělské univerzity v Praze se 26. ledna 2016 sešli studenti Univerzity třetího věku z celé České republiky. Vyvrcholením jejich snahy byly slavnostní promoce, kterých se zúčastnili i sušičtí studenti, a to za přítomnosti rodinných příslušníků. Ze všech konzultačních středisek promovalo letošní rok přes 300 studentů. Každý úspěšný student obdržel osvědčení o absolutoriu. Všichni si slavnostní promoci velmi užili a výlet jsme zakončili procházkou po Praze. Naši studenti se během 6 semestrů věnovali dějinám oděvní kultury I. a II., barokní architektuře v Čechách, kouzelné geometrii, lesnictví a evropským kulturním hodnotám. Univerzita třetího věku pokračuje tento semestr od 2. 2. 2016 tématy: genealogie – hledáme své předky a dějinami oděvní kultury III. V případě zájmu o studium se můžete informovat v Domě s pečovatelskou službou, Pod Svatoborem 56, Sušice.

Příloha C –Univerzita třetího věku - závěrečné setkání 2015

UNIVERZITA TŘETÍHO VĚKU - ZÁVĚREČNÉ SETKÁNÍ 2015

Příloha D –Přednáška "O zdraví převážně nevázně"

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Pavla Pillerová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinované

Název práce: Zájmové vzdělávání dospělých

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 62

Celkový počet stran příloh: 7

Počet titulů českých použitých zdrojů: 31

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Miloslav Kodým, CsC.